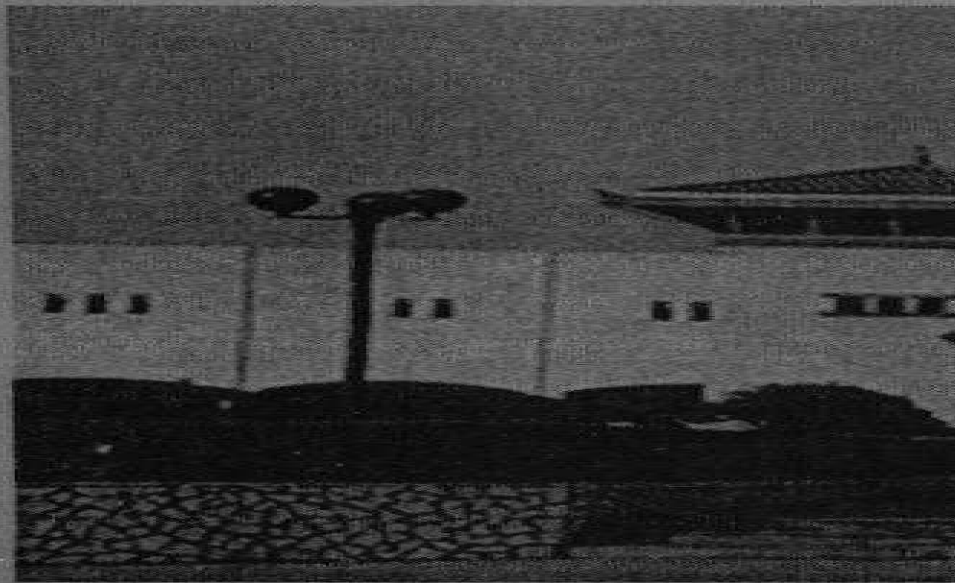

नाग

संविधानको

राय ३

सम्माननीय अध्यक्ष महोदय,

नेपाली जनताबाट र जनआन्दोलन, सशस्त्र संघ संविधानसभाको निर्वाचन भनसके पनि २०७० सालको आधार तयार गरेको थियो । संविधानको पहिलो मस्यौदा राय, सुभाब, प्रतिक्रिया संकलन गत असार २४ गते “संविनागरिकहरुको सुभाब संकलन

सभाबाट स्विकृत क नेपालीहरुको राय सुभाब सं एवं जिल्ला, नगर र गाउँ र ५ गते सार्वजनिक सुन संकलनको राष्ट्रिय अभियान टोल फी नं, हुलाक र सोभ सकिने व्यवस्था मिलाईएको अभियानमा ऐतिहासिक रुपम

सम्माननीय अध्यक्षज्यू,

परम्परागत मान्यता संविधानको मस्यौदा यस पट र समुदायका जनताको छल आफूले चाहेको सुभाब दिन दिएका कारण सार्वभौम ज निर्वाचन क्षेत्रमा अवरोधका र उहाँहरुको साथमा संविध जनताहरुलाई सम्माननीय अ

सम्माननीय अध्यक्षज्यू,

विदेशमा बसोबास प्रवासी नेपाली संघसंस्थाको गरिएको इमेल र वेभसाईट माननीय सदस्यहरु स्वयं उप समितिमा प्राप्त भएको थियो विदेशमा बसोबास गरेका आधारमा वर्गीकरण गर्ने क संविधानसभाका सम्पूर्ण कर्मचारीहरुको सहयोगबाट छ । जिल्लागत प्रतिवेदनका

अभिलेख र सम्पत्तिको रुपमा रहने संविधानसभाका सम्पूर्ण माननीय सदस्य सम्माननीय अध्यक्षज्यू,

जनताले आफ्ना प्रतिनिधित्व र कानूनी दस्तावेज मात्र नभई सहमतिको दस्तावेजको रुपमा संविधान सुभावा समितिको रहेको अनुहारमा सम्बृद्ध नेपालको चाहाना कुरा पनि अभिव्यक्त भएको थियो जनचाहाना अनुसार राष्ट्रलाई दिशा सम्माननीय अध्यक्षज्यू,

सुभावा संकलनको राष्ट्रिय उप प्रधानमन्त्रीज्यूहरु, माननीय मन्त्रियस कार्यमा अन्य आवश्यक सहयोग प्रमुख जिल्ला अधिकारी, स्थानीय तह सुरक्षाकर्मी र निकायहरुलाई म धन्य सम्माननीय अध्यक्षज्यू,

समितिको कार्ययोजना अनुसार भई लाखौंको संख्यामा सुभावा दि संविधानसभाका सम्माननीय अध्यक्ष सम्पूर्ण सुभावादाता नेपाली नागरिक महान अभियानमा संविधानको मस्य गतिविधिहरुको प्रचार प्रसार गरी एवं सञ्चार माध्यमलाई म धन्यवाद

समिति र जनताको सुभावा अध्यक्ष र उपाध्यक्षज्यूबाट प्राप्त प एवं सुभावा संकलनको सन्दर्भमा संसद सचिवालयका सचिव श्री म चाहन्छु । यसै गरी समितिको हरेक बनाउन हर प्रकारले सहयोग पुर्या संविधानसभा सचिवालयका सम्पूर्ण कानून, न्याय, संविधानसभा तथा चाहन्छु ।

सम्माननीय अध्यक्षज्यू,

अध्यक्षज्यूको अनुमतीले, वसोवास गर्ने नेपाली नागरिकबाट सुभावा समितिले तयार गरेको प्रति धन्यवाद

मिति: २०७२ साल साउन ११ गते

क
ख

म
वि

खण्ड-१

9.9

१.२

৭.২.৭

9.2.2

१.३

9. 8

9.8.9

१.४.२

खण्ड-२

प्र

५५

五

97

४

भ

15

37

42

5

4

५

6

21

11

5

3

4

2

33

9

4

2

4

9

12

भाग-२७ राष्ट्रिय दलित आयोग	४८
भाग-२८ राष्ट्रिय समावेशी आयोग	४९
भाग-२९ महान्यायाधिवक्ता	४९
भाग-३० राष्ट्रिय सुरक्षा सम्बन्धी व्यवस्था	५०
भाग-३१ राजनीतिक दल सम्बन्धी व्यवस्था	५१
भाग-३२ संकटकालीन अधिकार	५२
भाग-३३ संविधान संशोधन	५३
भाग-३४ विविध	५३
भाग-३५ संक्रमणकालीन व्यवस्था	५७
भाग-३६ परिभाषा र व्याख्या	५७
भाग-३७ संक्षिप्त नाम, प्रारम्भ र खारेजी	५७
अनुसूची-१ नेपालको राष्ट्रिय भण्डा बनाउने तरिका	५८
अनुसूची-२ नेपालको राष्ट्रिय गान	५८
अनुसूची-३ नेपालको निशान छाप	५८
अनुसूची-४ संघको अधिकारको सूची	५९
अनुसूची-५ प्रदेशको अधिकारको सूची	५९
अनुसूची-६ संघ र प्रदेशको साझा अधिकारको सूची	५९
अनुसूची-७ स्थानीय तहको अधिकारको सूची	६०
खण्ड-३ निश्कर्ष	६१
अनुसूचीहरू	
१. माननीय सदस्यहरुको नामावली	
२. सुझाव संकलन उपसमिति	
३. समितिको कार्ययोजना	
४. विभिन्न मुलुकबाट वेबसाईट मार्फत प्राप्त सुझाव	

१.१ पृष्ठभूमि

नेपाली जनताबाट जनआन्दोलनको सार्थक परिणाम थियो । पहिलो संविधानसभा समितिहरु गठन गरिएको मुलुकभरका गाउँ शहरमा विषयगत मस्यौदा तयार पार्ने संविधानसभाबाट तयार पार्ने निक्कै गरिनुका साथै नेपाली प्रतिक्रिया लिने उद्देश्यबाट

संविधानको विधेयक प्रतिवेदन तयार गरी संविधानसभा सुझाव समितिलाई असार २५ गते समितिको जिम्मेवारीभित्रको "संविधानको विधेयकको संविधानसभाबाट स्वीकृत थियो । असार २५ गते कर्मचारीहरु खटाइएको अनुसार निर्वाचन क्षेत्रमा भएका राय सुझाव वा समितिमा स्वदेश र विदेश २४ देखि साउन ५ गते कूटनैतिक नियोग र परराष्ट्र भएको थियो ।

संविधानको विधेयक वा संस्थागत रुपमा समिति अभिलेख राखी विश्लेषण विधेयकको पहिलो मस्यौदा मुलुकभित्रका ७५ जिल्ला प्रतिवेदन मस्यौदा उपसमा गतेको निर्णयानुसार संविधान

१.२ समितिको गठन र कार्यक्षेत्र

१.२.१ समितिको गठन

संविधानसभा नियमावली तथा संविधान सुझाव समितिको नामावली अनुसूची-१ मा उल्लेख

१.२.२ कार्यक्षेत्र

संविधानसभा नियमावली, २०७०

- (क) संविधानको पहिलो माध्यमबाट मस्यौदा
- (ख) संविधानको पहिलो गराउने ।
- (ग) संविधानको पहिलो अन्तरक्रिया र क
- (घ) विभिन्न माध्यम संस्थागत रूपमा
- (ङ) जनताबाट प्राप्त गर्ने ।

समितिको आफ्नो कार्यक्षेत्र वटा उपसमिति गठन गरिएको उपसमितिका संयोजकहरू देहाय

तालिका नं. १ : उपसमिति

	उपसमिति
(क)	आन्तरिक कार्यविधि र
(ख)	समन्वय तथा अनुगमन
(ग)	प्रचार प्रसार र प्रकाशन
(घ)	विदेशमा बसोबास गरे संकलन उपसमिति
(ङ)	प्रतिवेदन मस्यौदा उप

१.३ सुझाव संकलन कार्ययोजना

समितिको कार्ययोजना समितिको कार्य योजनाको नाम नेपाली नागरिकहरूको राय सुझाव अनुसूची-२ मा उल्लेख गरिएको

२/१

१.४ सुभावा संकलन र वि

१.४.१ सुभावा संकलन

संविधानको विधे
संविधानसभामा हाल काय
गरिएको थियो । कार्यविभ
४ र ५ गते स्वयं उपसि
विदेशस्थित कूटनैतिक नि
सुभावा इमेल, वेभसाइट

समितिको कार्ययो
राय सुभावा संकलन ग
मस्यौदा र १,००,००० प्र
पूर्ण अंश गोरखापत्र राषि
टेलिभिजनबाट मस्यौदाम
सम्माननीय अध्यक्षज्यूबा
प्रसारण, केन्द्रीयस्तरमा
कार्यक्रम लगायत सुभावा

त्यसैगरी, स्थानीय
सामूहिक छलफल, माइ
माध्यमबाट प्रचार प्रसार
गरिएको थियो ।

१.४.२ सुभावाहरुको विव

संविधानको विधे
नागरिकहरुबाट वेभसाइट
समितिमा सोभै लिखितर

मुलुकभित्र ७५
उपस्थित भई मस्यौदामा
थियो । जिल्लाका निर्वाच
अन्य माध्यमबाट प्राप्त
रूपमा समितिमा पेश गरि

समितिमा प्राप्त
सहभागि भई लिखित व
गरिएको छ :-

स्वदेश र विदेशमा बसोबास गर्ने बक्स र फ्याक्स लगायत अन्य माध्यमबाट साउन ५ गतेसम्म प्राप्त भएका सुझावहरूको छल्ला :-

सि.नं.	राय सुझाव प्राप्त भएको माध्यम
१	वेबसाईट
२	इमेल
३	टोल फ्री
४	फ्याक्स
५	पोष्ट बक्स वा समितिमा
	जम्मा:

वेबसाईटबाट प्राप्त भएका सुझावहरू देहायको तालिका नं. ३ मा

तालिका नं. ३ : विदेशमा बसोबास गर्ने

क्र.सं.	मुलुकको नाम
१	संयुक्त राज्य अमेरिका
३	कतार
५	साउदी अरेबिया
७	मलेशिया
९	भारत
११	जापान
१३	बहराईन
१५	फिनल्याण्ड
१७	स्वीजरल्याण्ड
१९	बेल्जियम
२१	थाईल्याण्ड
२३	सिंगापुर
२५	बंगलादेश
२७	ईजिप्ट
२९	पोर्चुगल
३१	ओमन
३३	नाइजेरिया
३५	ब्रुनाई
३७	इराक
३९	उकेन
४१	दक्षिण अफ्रिका
४३	स्पेन
४५	मरिसस
४७	उगाण्डा
४९	पाकिस्तान
५१	मदागास्कर

(Handwritten signature)

क.सं.	मुलुकको नाम
५३	सुडान

संविधानको विधेयक
तथा स्वदेश र विदेशमा बस्
र फ्याक्स लगायत अन्य मा
प्रतिक्रियाहरु एकीकृत रुपम
प्रस्तुत गरिएको छ ।

२/४

खण्ड २

संविधानको विधेयकको पहिलो मस्यौदामा जनताको राय, सुझाव वा प्रतिक्रिया नेपालको संविधान, २०७२

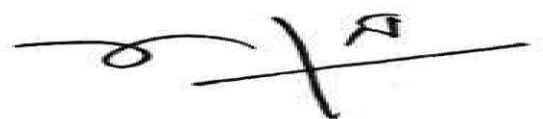
प्रस्तावना

विषय	राय, सुझाव, प्रतिक्रिया
प्रस्तावना सम्बन्धी	प्रस्तावना धेरै लामो भयो, भाषा सरल, शुद्ध गरी पुनर्लेखन गर्नुपर्ने ।
	संविधानका अन्तरवस्तु सबै प्रस्तावनामा समेट्न आवश्यक छैन ।
	प्रस्तावनामा "सगरमाथा, बुद्धको जन्मभूमि, वीर योद्धा, शान्ति प्रिय, गोर्खालीहरुको हिन्दु राष्ट्र नेपाल" भन्ने व्यवस्था थप्नुपर्ने ।
	प्रस्तावनामा जनताको अभूतपूर्व बलिदान साथै माओवाद भन्ने शब्द थप्नुपर्ने ।
	प्रस्तावनामा उल्लेख "समाजवाद"को विषयमा जनतालाई प्रष्ट पार्नुपर्ने ।
	प्रस्तावनामा उल्लेख भएको "समाजवाद" भन्ने शब्द हटाउने ।
	प्रस्तावनामा उल्लेख भएको "समाजवाद" भन्ने शब्दको सट्टा "समतामूलक समाज" भन्ने राख्ने ।
	प्रस्तावनामा "सनातन हिन्दु धर्म" भन्ने शब्दहरु थप्ने ।
	प्रस्तावनामा उल्लेख भएको "संघीय" भन्ने शब्द हटाउने ।
	प्रस्तावनामा उल्लेख भएको "संघीय शासन व्यवस्था"को सट्टा "लोकतान्त्रिक गणतन्त्र" भन्ने शब्दहरु राख्ने ।
	प्रस्तावनामा "पहिचान सहितको संघीयता" भन्ने शब्दहरु थप्ने ।
	प्रस्तावनामा उल्लेख भएको "प्रेस स्वतन्त्रता" भन्ने शब्दहरुको सट्टा "पूर्ण प्रेस स्वतन्त्रता" भन्ने शब्दहरु थप्ने ।
	प्रस्तावनामा उल्लेख भएको "प्रेस स्वतन्त्रता" भन्ने शब्दहरुको सट्टा "आम सञ्चार स्वतन्त्रता" भन्ने शब्दहरु थप्ने ।
	प्रस्तावनामा उल्लेख भएको "सामन्ती निरंकुश, केन्द्रीकृत, एकात्मक राज्य व्यवस्थाले सिर्जना गरेका विभेद र उत्पीडनको अन्त्य गर्दै" भन्ने व्यवस्था हटाउने ।
	प्रस्तावनामा उल्लेख भएको "सामन्ती निरंकुश, केन्द्रीकृत, एकात्मक राज्य व्यवस्थाले सिर्जना गरेका विभेद र उत्पीडनको अन्त्य गर्दै" भन्ने व्यवस्था राख्नुपर्ने ।
	प्रस्तावनामा "जनयुद्ध, जनआन्दोलन, आदिवासी जनजाती आन्दोलन, मधेश आन्दोलन, थरुहट र लिम्बुवान आन्दोलनको उपलब्धी" भन्ने व्यवस्था थप्ने ।
	प्रस्तावनामा "समानता र अविभेद" भन्ने शब्दहरु थप्ने

	प्रस्तावनामा समूह
	प्रस्तावनामा “नेपाल”
	प्रस्तावनामा राज
	प्रस्तावनामा “हि
	प्रस्तावनामा “भ्र
	प्रस्तावनामा “पि प्रस्तावनामा आ
	प्रस्तावनामा “दर् ग्यारेन्टी छ” भन्ने
	प्रस्तावनामा नै
	राष्ट्रिय दलित अ गर्नुपर्ने ।
	प्रस्तावनाको अनि
	प्रस्तावनाको पहि
	प्रस्तावनामा “शि सभ्यता” भन्ने व
	“धर्म निरपेक्षता”
	प्रस्तावनाको परि व्यवस्थाको सहा
	प्रस्तावनामा उल गरेका सबै प्रका राज्य व्यवस्थाको गर्दै” भन्ने व्यव
	प्रस्तावनामा “बा
	प्रस्तावनाको छै बहुलवाद” भन्ने
	प्रस्तावनामा उल राख्ने ।
	प्रस्तावनामा उल राख्ने ।
	प्रस्तावनामा “स
	प्रस्तावनामा “खु

	प्रस्तावनामा
	प्रस्तावनामा
	प्रस्तावनामा
	प्रस्तावनामा
	प्रस्तावनामा प्रणाली हुनुप
	प्रस्तावनामा
	दलित नभनी खण्डमा समे
	वर्गीय , जा लगायतका र
	जनताको प्र बनाउनु पर्ने
	जन आन्दोल प्रतिनिधिमाफ आकांक्षा र ज २००७ साल संघर्ष, त्याग प्रस्तावनामा धरोहरलाई प प्रस्तावना जा विकेन्द्रीकरण

विषय	
प्रारम्भिक भाग	“धर्म निरपे
	धार्मिक स्व
	सेरोमोनिअ
	नेपाल अख
	बौद्ध राज्य

	धर्म निरपेक्ष हु
	प्रारम्भिक भाग
	हिन्दु राज्य हुन्
	राजतन्त्रात्मक
	गणतन्त्र, संधी राख्नुपर्ने ।
	राष्ट्रिय जनाव
	राष्ट्रिय जनाव
	“राष्ट्रिय जनाव
	“राष्ट्रिय जनाव
	“राष्ट्रिय जनाव
	“राष्ट्रिय जनाव
	“राष्ट्रिय जनाव
	राष्ट्रिय पोशाक र पटुकी हुनुप
	प्रारम्भिक भाग राख्ने ।
	नेपाली भाषा
	राष्ट्र भाषा अमे
	प्रदेश सरकारले
	धारा १ को उप राख्ने ।
	धारा ४ नेपाली
	नेपाली सांकेति
	संविधानमा ने
	धारा ७ को उ पनि वैकल्पिक
	धर्म निरपेक्षको
	भाषा अनुसूची
	धारा ९ मा उ

	धर्मको बारे
	स्थानीय तह सरकारी क
	राष्ट्रमा वैवि विषयवस्तुह
	राष्ट्रिय जन
	राज्यको कुनै
	राष्ट्रिय खेल
	राज्यको परि
	धारा ४ क नेपाल भनि
	मस्यौदाको
	धारा ३ मा अखण्डता व
	धारा ४ म भनिनेछ थप
	अनुसूचीमा
	धारा ९ मा
	सरकारी क सबै वर्ग, क्षे भएकोले त्य नेपाली मूल संविधानको धारा ४ मा खुला सिमा

३/४

विषय	
नागरिकता सम्बन्धी	आमाको नामबाट
	नागरिकता सम्बन्ध
	जन्मको आधारमा
	आमा वा बाबुको
	वंशजको आधारमा
	नेपाली महिलाको
	नेपाली महिलाको वर्षमा नवीकरण हु
	अंगीकृत नागरिकता विदेशी नागरिकता पर्ने ।
	बाबुको ठेगान नल कसरी निर्धारण ग
	विदेशमा स्थायी र
	नेपाली नागरिकसँ पाउने व्यवस्था ग
	बाबु आमा नेपाली नागरिकता त्यागेव
	अंगीकृत नागरिकता
	विदेशी महिला वा कानूनी रुपमा बसे
	धारा १२ (३) को
	आमाको वंश नेपाल दिने व्यवस्था गर्नु
	आमाको नामबाट
	नागरिकता प्राप्तिक
	धारा १३ को उपध भन्ने वाक्यांशको

	गरेमा" भन्ने वाक्यांश राख्न उपयुक्त हुने ।
	धारा १० को उपधारा (२) र धारा १३ को उपधारा (१) को प्रावधान हटाउनु पर्ने ।
	प्रादेशिक पहिचान सहितको नागरिकता नदिने ।
	गैर आवासीय नेपाली नागरिकता प्रदान गर्न सकिने व्यवस्थामा सार्क क्षेत्र भनी व्यवस्था आफैमा दीर्घकालीन देखिएकोले हटाउनुपर्ने ।
	नागरिकता पाउने प्रावधान अभै कसिलो बनाउनुपर्ने ।
	धारा १९ मा गैर आवासीय नेपालीको नागरिकताको लागि मुलुक तोक्ने अधिकार नेपाल सरकारलाई दिनुपर्ने ।
	गैर आवासीय नेपालीलाई राजनैतिक अधिकार दिनुपर्ने ।
	गैर आवासीय नेपालीलाई नागरिकता लिने व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
	नागरिकताको प्रमाणपत्रमा आमा र बाबु दुवैको नाम कायम गराउने व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
	विदेशी नागरिकसँग विवाह गरी नेपालमै बसोबास गरेका बाट जन्मेका सन्तानलाई वंशजको आधारमा नागरिकता दिने व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
	महिलाले विदेशीसँग विवाह गरी निजबाट जन्मेको सन्तानलाई वंशजको नागरिकता होइन अङ्गीकृत नागरिकता दिनुपर्ने ।
	कुनै पनि नागरिक दुई देशको नागरिक बाहक हुन नसक्ने व्यवस्था राख्नुपर्ने ।
	कर नतिर्ने व्यक्तिलाई नागरिकता दिनु हुँदैन ।
	धारा १२ को उपधारा (१) को खण्ड (क) मा "आमा र बाबुपछि" वंशजको आधारमा थपिनुपर्ने
	अङ्गीकृत नागरिकता लिन पाउने समय सबैका लागि दुई वर्ष कायम गर्नुपर्ने ।
	धारा १३ को उपधारा (१) मा पन्ध्र वर्षको सट्टा ७ वर्ष कायम गर्ने ।
	धारा १२ को उपधारा (४) को व्यवस्था हटाउने ।
	नेपाल छाडेर २ वर्षसम्म नर्फकने नेपालीको नागरिकता रद्द हुने व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
	१८ वर्ष पुगेकालाई आर्मी तालिम दिने व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
	गैरआवासियलाई दोहोरो नागरिकता दिने व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
	अङ्गीकृत नागरिकको सन्तानले वंशजको आधारमा नागरिकता पाउनु हुँदैन ।
	मुख्य प्रशासनिक र राजनीतिक पदमा अङ्गीकृत नागरिक बस्न नपाउने व्यवस्था हुनुपर्ने
	प्रदेश र केन्द्र गरी दुई थरी नागरिकताको व्यवस्था गरिनुपर्ने ।
	धारा २० हटाउनुपर्ने ।
	अङ्गीकृत नागरिकता प्राप्तिको लागि विदेशी नागरिकता परित्यागको कारवाही चलाएको भन्ने शब्दको सट्टा स्वयं घोषणाको व्यवस्था गर्ने

	धारा १९ मा “नेपाली मुलका” शब्द हटाउनुपर्ने ।
	धारा १२ को उपधारा (१) हटाउनुपर्ने ।
	धारा ११ को खण्ड (ग) मा रहेको धारा १२ भन्ने शब्दहरु हटाउनुपर्ने ।
	धारा १३ को उपधारा (३) हटाउनुपर्ने । जन्मसिद्धको आधारमा नेपाली नागरिकलाई वंशजको नागरिकता दिनुपर्छ ।
	भारतीय नागरिकलाई पनि नेपाल प्रवेश गर्दा भिसा आवश्यक पर्ने व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
	नेपाली पुरुषसँग विवाह गर्ने विदेशी महिलालाई शुरुमा अस्थायी नागरिकता दिनुपर्ने ।
	सम्मानार्थ नागरिकता दिने व्यवस्था हटाउनुपर्ने ।
	वादी र देउकीबाट जन्मिएका सन्तानले वंशजको आधारमा नागरिकता पाउने व्यवस्था हुनुपर्ने ।
	श्रीमानको नागरिकतामा पनि श्रीमतीको नाम उल्लेख हुने व्यवस्था गरिनुपर्ने ।
	दलित, आदिवासी जनजाति, अपांगता भएका महिला, एकल महिला, मधेशी महिला, मुस्लिम महिला, किशोरी, खस आर्य महिला राज्यको हरेक निकायमा अनिवार्य सहभागिता हुनुपर्ने ।
	धारा १२ को उपधारा (४) हटाउनु पर्ने ।
	नागरिकता पुनः प्राप्तिको लागि ५ वर्षको लागि २ वर्ष बनाउनु पर्ने ।
	धारा १८ को उपधारा (२) हटाउने ।
	धारा १९ को गैरआवसीय नागरिकता बारे सुरुमै नागरिकता परित्याग गरी विदेशी नागरिकता प्राप्त गरेको हुनपर्ने ।
	नेपाली मूलको सट्टा नेपाली पूर्व नागरिक हुनुपर्ने ।
	आमा वा बाबुको नामबाट नेपाली नागरिकलाई सजिलैसँग नेपाली नागरिकता पाउनुपर्ने । अस्थायी नागरिकता महिला र पुरुषका लागि बराबर हुनु पर्ने
	अंगीकृत नागरिकका सन्तानलाई वंशजको आधारमा नागरिकता दिनुपर्ने ।
	दोहोरो नागरिकता दिने व्यवस्था गर्न नहुने । अंगीकृत नागरिकलाई संबैधानिक अङ्ग प्रमुख, सुरक्षा निकाय प्रमुख, राजनैतिक अधिकार दिन नहुने ।

२४

१५/०१/२०७३

विषय	
मौलिक हक र कर्तव्य सम्बन्धी	धारा ३१ म
	धारा २३ म
	बलात्कारी बनाउन पा
	मौलिक हक
	कुनै व्यक्ति
	पूरा हुन न
	स्वेच्छिक म
	विपत्तिबाट
	संकटकाली हुनुपर्ने ।
	महिलाको
	राज्यबाट
	४० वर्ष उ बसेका, एक गरिनुपर्ने ।
	धार्मिक स्व
	राज्यबाट
	जातका आ
	धारा २४ व दण्डनीय हु
	धारा ३८ व
	शिक्षा र स्व
	धारा ४० स्वास्थ्य से

०/५

	वञ्चित गरिने छैन" भन्ने व्यवस्था थप गर्नुपर्ने
	आदिवासी र स्थानीय समुदायलाई भूमि र प्राकृतिक सम्पदामाथि अग्राधिकारको हक हुनुपर्ने ।
	आदिवासी जनजातिलाई विभिन्न मौलिक हक र आत्मनिर्णयको हक हुनुपर्ने
	सुशासन प्राप्त गर्ने सबै नेपालीको मौलिक हक हुनुपर्ने ।
	सबै नागरिकहरूलाई भूमिको हक हुनुपर्ने
	जनप्रतिनिधिहरूलाई प्रत्याह्वन गर्ने मौलिक हकमा राखिनु पर्छ ।
	वृद्ध व्यक्ति तथा बौद्धिक अपाङ्गता, अशक्तका लागि सहयोगी र आवासको हक हुनुपर्ने ।
	कुनै पनि क्षेत्रमा आरक्षणको हक र व्यवस्था हुनु हुँदैन ।
	आरक्षण कोटा १ पटकको लागि मात्र तोकिनुपर्ने ।
	दलितको हक राख्नु हुँदैन ।
	हक भन्दा कर्तव्य बढी हुनुपर्ने ।
	इन्टरनेट पहुँच मौलिक हक हुनुपर्ने ।
	धारा ३० को उपधारा (५) कृषि जैविक विविधता , संरक्षण सम्बर्द्धन र उपयोग भन्ने शब्दहरू थपी मिलाउनु पर्ने , धारा ४१ मा पोषण शब्द थप गर्ने, धारा ४७ मा नश्ल शब्द थप्ने, धारा ५५ को खण्ड (ड) को उपखण्ड (३) मा वैज्ञानिक कृषि प्रणाली भन्ने शब्द थप्ने
	सांकेतिक भाषा बोल्नेलाई दोभाषे राख्ने र ब्रेहनलिपि सहितको समेतका उपकरण प्राप्त गर्ने व्यवस्था मौलिक हकमा राख्नुपर्ने ।
	मातृभाषामा सूचना प्राप्त गर्ने हक हुनुपर्ने ।
	धार्मिक स्वतन्त्रताको हकमा प्रत्येक व्यक्तिलाई आफ्नो आस्था अनुसार प्रचलित सामाजिक एवं सांस्कृतिक परम्पराको मर्यादा राखी परापूर्वदेखि चलिआएको आफ्नो धर्मको अबलम्बन, अभ्यास र संरक्षण गर्ने तथा कुनै धर्मबाट अलग रहने स्वतन्त्रता हुने भन्ने व्यवस्था थप हुनुपर्ने ।
	मुस्लिम नागरिकको हकको प्रावधान राखी उनीहरूलाई विशेषाधिकार प्रदान गरिनु पर्ने ।
	धारा ३४ को उपधारा (४) को व्यवस्थामा देशलाई आवश्यक परेको बेलामा सबै व्यक्तिले अनिवार्य सेवा दिनु पर्दछ भन्ने व्यवस्था राख्ने ।
	रोजगारीको हकमा बेरोजगारीको भत्ताको सट्टा सीपमुलक तालिम दिने कुरा लेखिनुपर्ने ।
	राज्यका सबै तहका राजनैतिक तथा संबैधानिक नियुक्तिहरूमा दलित समुदायको समानुपातिक प्रतिनिधित्व हुने मौलिक हक हुनु पर्ने ।
	राज्यका सबै तहका राजनैतिक तथा संबैधानिक नियुक्तिहरूमा आदिवासी जनजाति समुदायको समानुपातिक समावेशी प्रतिनिधित्व हुने मौलिक हक हुनु पर्ने ।
	मौलिक हकमा धर्म परिवर्तन गर्न नपाउने भनी व्यवस्था राखिनुपर्ने ।

	धारा ३७ म
	धारा ४८
	धारा २३ व
	५०% जनस
	धारा ५१ म लगाउने ग
	धारा २३, ३ सुकुम्बासील
	धारा ५२ म गर्नुपर्ने ।
	धारा ३६ व
	धारा ५० म
	खेलकुदलाई
	धारा १२ व धारा १३ व भन्ने राख्ने, भएका नेपा
	धारा ३७ म
	अपाङ्गता भ समानुपाति
	३१ वटा मौ
	मौलिक हव
	निःशुल्क उ
	गम्भीर प्रव गर्नुपर्ने ।
	जनताले वि
	धारा २३ व जातिलाई
	मातृभाषाम गर्नुपर्ने ।
	मौलिक हव

	हलिया, कमैया, कमलरीको रोजगारीको अधिकार सुनिश्चित गरिनुपर्ने ।
	धारा २८ को प्रतिबन्धात्मक वाक्यांशमा उल्लेख गरेको “शत्रु राज्य” भन्ने शब्द हटाउनु पर्ने ।
	राज्यका सबै अंगमा सबै वर्गको समानुपातिक प्रतिनिधित्व नहुन्जेलसम्म आरक्षणको व्यवस्था कायम राख्नु पर्ने ।
	प्रत्येक श्रमिकले कानून बमोजिम हडताल गर्न पाउने हक सम्बन्धी व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
	धारा ४७ मा जातीय जनसंख्याको आधारमा समानुपातिक समावेशी प्रतिनिधित्व र रोजगारीको हक हुने व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
	धारा ४७ मा सामाजिक पछि आर्थिक, शैक्षिक र राजनीतिक रूपले पछाडि पारिएका भन्ने शब्दहरू थप गर्नुपर्ने ।
	धारा ४७ मा थारुको अगाडि आदिवासी थारु लेख्नुपर्ने ।
	धारा ४७ को उपधारा (१) मा अपाङ्गता शब्द थप्नुपर्ने ।
	सम्पत्तिको हकमा प्रत्येक नागरिक, समूह वा समुदाय वा संगठित संस्थालाई प्रतिलित कानूनको अधिनमा रही सम्पत्ति आर्जन गर्ने, वेचबिखन, व्यवसायिक लाभ प्राप्त गर्ने र अन्य कारोबार गर्ने हक हुनेछ ।
	सम्पत्तिको हकमा आदिवासी जनजातिहरूले परापूर्वकालदेखि भोगी चलन गरी आएका भूमि तथा प्राकृतिक स्रोत साधन माथि उनीहरूको हक हुनेछ ।
	सम्पत्तिको हकमा आदिवासी जनजातिहरूको प्रथाजनित कानून र त्यसमा आधारित भूमि प्रशासन तथा परम्परागत न्याय प्रणालीलाई कानूनी मान्यता दिइनेछ भनी थप गर्ने ।
	अंग प्रत्यारोपण गरी बाँच्न पाउने मौलिक हक हुनुपर्ने ।
	विदेशमा बस्ने नेपालीलाई मतदानको अधिकार दिनुपर्ने ।
	महिला विरुद्ध हुने लैगिंक भेदभाव हटाउनुपर्ने ।
	प्रत्येक व्यक्तिलाई कानूनको अधिनमा रही विवाह गर्न पाउने तथा सम्बन्ध विच्छेद गर्न पाउने स्वतन्त्रता हुने परिवार सम्बन्धी हक थप्नुपर्ने ।
	विवाह गर्ने पक्षको इच्छा विपरीत वा पूर्ण र स्वतन्त्र सहमति बिना विवाह गर्न पाउने छैन ।
	धारा ५८ को अनुगमन सम्बन्धी व्यवस्थामा “अनुगमन” पछि “र मूल्यांकन” थप गर्नुपर्ने ।
	भूमिमा रहेको दोहोरो स्वामित्व अन्त्य गर्ने भनिएकोमा वास्तविक मोही किसानको हक स्थापित गर्दै दोहोरो स्वामित्व अन्त्य गर्ने व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
	धार्मिक स्वतन्त्रताको हक अर्न्तगत गुठी संचालन र संरक्षणका सन्दर्भमा मोही किसानहरूले जोत भोग गर्दै आएको गुठी जग्गामा किसानका हक स्थापित गर्न बाधा नपुग्ने व्यवस्था थप गरिनुपर्ने ।
	धारा ४७ उपधारा (१) मा राना थरुवा थप्नुपर्ने ।
	धार्मिक स्वतन्त्रता: धर्म परिवर्तन गर्ने कुनै पनि व्यक्तिलाई राज्यले दिने आरक्षण वा अन्य

	सुविधाबाट
	दशनामीला
	नेपालीको
	महिला कम
	मधेशी सम्
	पाउने अधि
	मारवाडी, त
	पूर्वक बाच्न
	धारा ४७ स
	थारु जाति
	स्वदेशमै रो
	रुपमा जान्
	भूमि व्यक्ति
	धारा २४ स
	मधेशी, दलि
	संवैधानिक
	समावेशी ह
	जातीय छु
	व्यवस्था थ
	धारा २१ स
	मौलिक हक
	राज्यको नि
	दलितलाई
	गराउनुपर्ने
	सामुदायिक
	विकासको
	छोरा/छो
	एक पटक

२/१

	भाग ३ धारा ३४ को उपधारा (१) मा शोषणको परिभाषा गर्ने । धारा ३८ को उपधारा (१) कानून बमोजिम बाहेक कसैको रोजगारी अन्त्य नहुने कुराको ग्यारेन्टी गर्ने धारा ३९ को उपधारा (२) सामाजिक सुरक्षाको परिभाषा गरिनुपर्ने । धारा ५२ मा खण्ड (घ) थप्ने, नागरिक कर्तव्यमा राख्ने । भाग ३ धारा २३ को उपधारा (३) को दोस्रो अनुच्छेदमा मजदुर सङ्घा श्रमिक शब्द राखिनुपर्ने । धारा ३९ को उपधारा (४) मा थप्ने प्रत्येक श्रमिकलाई कानून बमोजिम हडताल गर्न पाउने हक हुनेछ । धारा ४७ को उपधारा (१) को तेस्रो लाइनमा मजदुर सङ्घा श्रमिक शब्द राखिनुपर्ने । नैतिक शिक्षा र तालिका अनिवार्य गर्नुपर्ने ।

भाग-४

राज्यका निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा दायित्व

विषय	राय,सुझाव, प्रतिक्रिया
राज्यका निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा दायित्व सम्बन्धी	राज्यका निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा दायित्व राम्रो छ ।
	राज्यका प्रमुख उद्देश्य उल्लेख हुनु पर्ने ।
	कृषि जैविक विविधताको संरक्षण गर्ने व्यवस्था राख्नु पर्ने ।
	कृषि र भूमिसुधार सम्बन्धी नीतिमा स्थानीय बीउबीजन र नश्लको सुधार र संरक्षण गर्ने, पशु कल्याणको अवधारणालाई ध्यानमा राखी पशुपंक्षी पालन गर्ने तथा कृषि सुधार गर्ने भन्ने प्रावधान थप हुनुपर्ने ।
	प्राकृतिक श्रोत साधनको संरक्षण संवर्द्धन सम्बन्धी नीतिमा प्राणी जगतमा विद्यमान विभिन्न किसिमका अनुचित, क्रुर एवम् यातनायुक्त व्यवहारको निराकरण गर्ने भन्ने प्रावधान थप गर्ने ।
	धारा ५५ को खण्ड (छ) मा उल्लेख भएको विषयको सम्बन्धमा वन क्षेत्र किटान गर्ने कार्य विज्ञबाट समय समयमा हुन सक्ने हुँदा संविधानमा प्रतिशत किटान गर्ने व्यवस्था नराख्ने ।
	धारा ५५ को खण्ड (छ) मा उल्लेख भएको विषयको सम्बन्धमा परिवार नियोजन सम्बन्धी भएको व्यवस्था संविधानमा राख्न नहुने ।
	धारा ५५ को खण्ड (क) को उपखण्ड (५) मा नेपालको राष्ट्रिय सुरक्षा नीतिको आधारमा नेपाली सेनालाई सबल, सुदृढ, सक्षम र व्यावसायिक बनाउने भन्ने व्यवस्था थप गर्नुपर्ने ।

	देशमा उपलब्ध प्राकृतिक श्रोत र साधनमा स्थानीय समुदायलाई प्राथमिकता र अग्राधिकार दिने तथा तराई मधेशलाई मरुभूमीकरण हुनबाट रोक्ने गरी नीतिमा व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
	मुस्लिम समुदायका लागि विशेष आर्थिक सामाजिक तथा सांस्कृतिक अवसर र लाभको समान वितरण तथा सो समुदायभित्र विपन्न वर्गको संरक्षण, उत्थान, सशक्तीकरण र विकासका लागि अवसर तथा लाभका व्यवस्था गर्ने भनी धारा ५५ मा थप व्यवस्था गर्ने ।
	धारा ५६ मा उल्लेख भएको “क्रमश कार्यान्वयन गर्दै जाने राज्यको दायित्व हुनेछ” भन्ने शब्दहरुको सट्टा “कार्यान्वयन गर्ने राज्यको दायित्व हुनेछ” भन्ने शब्दावली राख्ने ।
	धारा ५९ को व्यवस्था सरकारलाई उत्तरदायी बनाउन हटाउनु पर्ने ।
	धारा ५५ को खण्ड (छ) मा “आर्थिक क्षेत्रलाई प्रतिष्पर्धी र निजिक्षेत्र प्रोत्साहन गर्ने” भन्ने नीति थप हुनु पर्ने ।
	धारा ५५ को खण्ड (ढ) पछि चलचित्र नीतिको व्यवस्था राखिनु पर्ने ।
	धारा ५५ को (ठ) मा पर्यटन उद्योगलाई राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त उद्योगको रुपमा व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
	धारा ५५ खण्ड (घ) मा निजी लगानीका उद्योगलाई राष्ट्रियकरण गर्न नपाइने भन्ने व्यवस्था थप गर्नुपर्ने ।
	शिक्षा नीतिको व्यवस्था थप हुनुपर्ने । धारा ५५ खण्ड (झ) ७ थप्ने, मुलकभित्र जुनसुकै रहेका श्रमिकलाई निर्वाचनमा उम्मेदवार हुन र मतदान गर्न पाउने अधिकारबाट बन्चित गरिने छैन
	सहकारी सम्बन्धी व्यवस्था थप हुनुपर्ने ।
	अव्यवस्थित बसोवासलाई व्यवस्थापन गर्ने र योजनाबद्ध र व्यवस्थित बस्ती विकासको लागि आवास सहकारीलाई प्राथमिकता दिने थप गर्नुपर्ने ।
	कृषिको व्यवसायीकरण र औद्योगीकरण गर्नुपर्ने ।
	द्वन्द्व तथा गम्भीर मानव अधिकार हनन सम्बन्धी पीडित सरोकारवालाका विषयहरु थप गर्नुपर्ने ।
	जनस्वास्थ्य प्रवर्द्धनका विषयहरु समेत समेटिनुपर्ने ।
	समानता र अविभेदको सिद्धान्त र मान्यता अनुरूप सबै प्रकारका सामाजिक सांस्कृतिक विभेद अन्त्य गर्नुपर्ने ।
	किसानको बौद्धिक सम्पत्तिको अधिकारको व्यवस्था हुनुपर्ने ।
	ज्योतिषशास्त्रको विकास सम्बन्धी नीति थप हुनुपर्ने ।
	भू.पू. सैनिक (ब्रिटिश गोर्खा सैनिक, भारतीय गोर्खा सैनिक समेत) र भू.पू. कर्मचारीहरुको अधिकार सुनिश्चित हुने गरी नीतिमा व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
	नेपाल पक्ष भएका अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धिहरुको कार्यान्वयन सम्बन्धी नीति थप गर्नुपर्ने ।

	लोपोन्मुख भ
	कलाकार स
	धारा ३१ क
	थप गर्नुपर्ने
	श्रम र रोज
	र मतदान लि
	राज्यको परि
	दशनामीलाई
	राष्ट्रिय मान्य
	खर्चको व्यव
	पूर्व पश्चिम
	धारा ५४
	समानुपातिक
	अपाङ्गता भए
	खेलकुदलाई
	रुपमा विकास
	धारा ३१ क
	मान्यतामा
	समुचित व्य
	।”
	धारा ५५ ख
	किसानलाई
	धारा ५८ मा
	अल्पसंख्यक
	ज्योतिशास्त्र
	योगदानमा
	देशको भू-अ
	हुन सदा तत्
	टुहुरा-टुहुरी,

४/५

विषय	
राज्यको संरचना र राज्य शक्तिको बाँडफाँड सम्बन्धी	संघीयत
	संघीय
	संघियत
	एकात्म
	प्रदेशको
	संघीयत
	प्रदेशको
	राज्य ब
	हाल क
	संघीयत
	प्रदेशहर
	त्यहि अ
	प्रदेशको
	पहिचान
	जातीय
	जातीय
	अखण्ड
	तराई म
	हिमाल
	संघात्म
	कर्णाली
	धारा व
	रहनेछ'
	राज्य र
	भन्ने छ

२/१

	धारा ६० मा पश्चिम कञ्चनपुरदेखि पूर्व चितवनसम्म थारुवान/थरुहट स्वायत्त प्रदेश बनाउने ।
	प्रदेश संख्या थोरै र प्राकृतिक सम्पदाको नाउमा नामाकरण गर्ने ।
	राज्यको स्वरूप ८ भन्दा बढी १४ प्रदेश हुनुपर्ने ।
	आत्मनिर्णयको अधिकार प्रदेशलाई दिइने छैन भनी उल्लेख गर्नुपर्ने ।
	प्रदेशहरूलाई आत्मनिर्णयको अधिकार हुनुपर्ने ।
	जातीय पहिचान सहितको मगरात स्वायत्त प्रदेश हुनुपर्ने ।
	स्वायत्त क्षेत्रको व्यवस्था गरिनुपर्ने ।
	संघीय राज्य भएपछि कर्मचारी व्यवस्थापनको व्यवस्था मस्यौदामा नरहेकोले कर्मचारी व्यवस्थापन सम्बन्धी विषय थप गर्नुपर्ने ।
	प्रदेशिक संरचना अतिरिक्त स्वायत्त क्षेत्र विशेष क्षेत्र र संरक्षित क्षेत्र आदि विशेष संरचना गर्नुपर्ने ।
	प्रदेश पूर्व पश्चिम हुनुपर्ने ।
	धारा ६० को उपधारा ६, विशेष क्षेत्रको संरचना संविधान सँगै लागु गर्नुपर्ने ।
	विशेष संरचना भन्नाले प्रदेशभित्र स्थापना गरिने, स्वायत्तक्षेत्र, विशेषक्षेत्र, संरक्षित क्षेत्र सम्भन्धिनुपर्ने ।
	प्रदेशमा स्वायत्त क्षेत्र र संरक्षित क्षेत्रको व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
	धारा ६३ को उपधारा (६) मा प्रदेश सरकारले वैदेशिक ऋण लिँदा संघीय सरकारको अनुमति लिनुपर्ने तथा अनुदान/सहयोग लिँदा जानकारी मात्रै गराउनुपर्ने व्यवस्था हुनुपर्ने ।
	लुम्बिनी बुद्ध प्रदेश हुनुपर्ने ।
	बाजुरा जिल्लाको उत्तर पूर्वी क्षेत्र (कर्णाली नदी किनार) लाई समावेश गरी कर्णाली प्रान्त वा मध्यपश्चिम क्षेत्रको प्रान्तीय क्षेत्र बनाउने व्यवस्था गर्ने ।
	कैलाली र कञ्चनपुर जिल्ला सहितको थारुवान/थरुहट प्रदेश कायम गर्नुपर्ने ।
	जातीय बसोवासको आधारमा प्रदेशको सिमांकन गर्नुपर्ने ।
	जनसंख्याको आधारमा प्रदेशको सिमांकन गर्ने, संघीय संसदमा प्रतिनिधित्वको व्यवस्था हुनुपर्ने । तराई र पहाडमा चार चार प्रदेशको व्यवस्था हुनुपर्ने । जातिय तथा जनसंख्याको आधारमा प्रदेशको सिमाङ्कन गरिनुपर्ने ।

	कैलाली लुम्बिनी प्रदेशमा प्रदेश प प्रदेश र अरुण सिन्धुली बनाउने लिम्बुवा किसान सभा र स्थानीय एकल गोरखा उठेको प्रदेशिव सेती म ताम्सा चितवन १० रा

विषय	
राष्ट्र«पति र उपराष्ट्र«पति सम्बन्धी	संसद आलं प्रत्यक्ष
	प्रत्यक्ष

४/३

	राष्ट्र«पति
	गोलाप्रथाब
	राष्ट्रपति र
	राष्ट्रपति न
	राष्ट्रपति र
	एक कार्यव
	राष्ट्रपति र
	राष्ट्रपति व
	संघीय संस राखेको म
	राष्ट्रपति व
	उपराष्ट्र«प
	उपराष्ट्रपति
	राष्ट्रपति, र
	संघीय प्रति गरिनुपर्ने ।
	अन्तराष्ट्रिय प्रावधान र
	कार्यकारी
	राष्ट्रपतिले
	राष्ट्रपति र
	राष्ट्रपति र
	राष्ट्रपति त
	संसदीय व
	संघीय संस उम्मेदवार राष्ट्रपति र राष्ट्रका उ

	राष्ट्रपति र स्थान

विषय	
संघीय कार्यपालिका सम्बन्धी	प्रत्यक्ष निर्वा
	संसदबाट नि
	कार्यकारी प्र
	प्रधानमन्त्रीव
	कुनै पनि व्य
	प्रधानमन्त्री
	प्रत्यक्ष निर्वा
	प्रधानमन्त्रीव
	उपप्रधान म
	सांसदहरु म
	सांसद सदस
	१५ सदस्यीय
	प्रधानमन्त्री
	मन्त्रिमण्डल
	प्रधानमन्त्री
	प्रत्यक्ष निर्वा
	निर्वाचनमा जनप्रतिनिधि
	धारा ८५
	।
	एउटै व्यक्ति व्यवस्था गर्ने

२/१

	प्रधानमन्त्री राष्ट्र
	धारा ८१ को उ
	निर्वाचित नभए
	एक कार्यकालम
	मन्त्रिमण्डल सा
	दुई वर्षसम्म अ
	धारा ७९ को
	सांसदका सदस्य
	बढीमा २५ जन
	संघीय कार्यपालि
	संसदबाट निर्वा
	राष्ट्रिय सभा ह
	जनताले फिर्ता

विषय	
संघीय व्यवस्थापिका सम्बन्धी	सबै सभासदहरुक संसदीय व्यवस्था
	संसदको संख्या ब
	संघीय व्यवस्थापि
	प्रतिनिधि सभा र
	पूर्व राष्ट्रसेवक व हुनु पर्ने ।
	सांसद संख्या जन
	प्रत्येक प्रदेशबाट उल्लेख गर्नुपर्ने ।
	सांसदको उमेरको
	सबै तहमा प्रत्यक्ष

	पचहत्तर जिल्लाबाट पचहत्तर जना मात्र सांसद संख्या हुने व्यवस्था गरिनु पर्ने ।
	समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली हटाउनु पर्ने ।
	समानुपातिक निर्वाचन प्रणालीबाट निर्वाचित हुने सदस्य संख्या घटाउने ।
	नागरिकले निर्वाचित प्रतिनिधिलाई प्रत्याह्वान (फिर्ता) गर्न पाउने व्यवस्था हुनुपर्ने ।
	नागरिकलाई नो भोटिङ्ग गर्ने व्यवस्था हुनु पर्ने ।
	विदेशमा बस्ने नेपालीलाई पनि मताधिकारको संवैधानिक व्यवस्था हुनु पर्ने ।
	समानुपातिक प्रणालीबाट निर्वाचन हुने सांसदको संख्या जम्मा सांसदको १०% मात्र राख्नु पर्ने ।
	कुनै पनि व्यक्ति दुई पटक भन्दा बढी सभामुख हुन नपाउने व्यवस्था हुनु पर्ने ।
	विदेशी पीआर लिएको व्यक्ति सार्वजनिक पदमा उम्मेदवार हुन, मनोनयन हुन र नियुक्ति हुन नपाउने व्यवस्था हुनु पर्ने ।
	धारा ८८ को उपधारा (८) बमोजिम महिलाको संख्या पुर्‍याउन प्राविधिक समस्या पर्ने हुँदा सो व्यवस्थामा पुनर्विचार हुनु पर्ने ।
	संघीय व्यवस्थापिका अन्तर्गतका समितिहरूले गर्ने अनुगमनका कार्यहरू संघीय सचिवालयले गर्न पाउने व्यवस्था हुनु पर्ने ।
	राष्ट्रियसभाको अध्यक्ष उपराष्ट्रपति हुने व्यवस्था हुनु पर्ने ।
	धारा १०७ को उपधारा (३) अन्तर्गतको संसदको विशेषाधिकार अन्तर्गत प्रकाशन प्रसारणको विषय हटाउनु पर्ने ।
	सांसद सदस्यमा कम्तिमा २०% युवाको प्रतिनिधित्व हुनुपर्ने ।
	प्रतिनिधिसभा पूर्ण समानुपातिक हुनुपर्ने ।
	माथिल्लो सदनमा ५०% महिला मनोनयन हुने व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
	एउटै व्यक्ति सभासदमा २ पटकभन्दा बढी निर्वाचनमा उठ्न नपाउने व्यवस्था गरिनुपर्ने ।
	प्रतिनिधिसभा, राष्ट्रियसभा तथा संघीयसभाको सदस्यहरूको संख्या बढीमा २०० जना हुने व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
	समानुपातिक र निर्वाचित सदस्य बराबर राख्नुपर्ने ।
	धारा ९० को उपधारा (२०) (क) मा एकजना महिलासहित प्रादेशिक जनसंख्याको आधारमा प्रत्येक प्रदेशबाट कम्तीमा दुई जनाका दरले निर्वाचित ४० जना राख्ने व्यवस्था गर्ने ।
	प्रतिनिधि सभा सदस्यले सभामा प्रवेश गर्दा अनिवार्य पोशाक लगाउनु पर्ने व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
	दलित समुदायको समानुपातिक प्रतिनिधित्व हुनु पर्ने ।
	मतदान गर्न पाउने उमेर २१ वर्ष कायम गर्नुपर्ने ।
	प्रतिनिधिसभामा १५० र सोको २५ प्रतिशत समानुपातिक निर्वाचन हुनु पर्ने र

	समानुपातिकमा
	भू. पू. सैनिकहरु
	राष्ट्रिय सभामा
	समानुपातिकमा
	प्रतिनिधि सभा
	सबै जनप्रतिनिधि
	संघीय व्यवस्था
	संसदको कार्यका
	देशभरका स्थानी
	व्यवस्था गर्नुपर्ने
	प्रत्यक्ष निर्वाचन
	व्यवस्था गर्नुपर्ने
	राष्ट्रिय सभाका
	हुनेगरी जनसंख्य
	धारा ८८ को उ
	गरिनुपर्ने ।
	धारा ९० को उ
	भन्ने शब्दहरु थ
	राष्ट्रिय सभामा
	सुनिश्चित गरिनु
	विदेशमा बस्ने न
	संघीय प्रतिनिधि
	बनाउनु पर्ने । भ
	धारा ८८ को उ
	प्रत्यक्ष निर्वाचन
	प्रतिनिधि सभाको
	अल्पसंख्यक आर
	प्रतिनिधि सभाको
	प्रत्यक्ष निर्वाचित

	प्रतिनिधि सभा राष्ट्रियसभा प्रतिनिधि सभा समानुपातिक प्रत्यक्ष निर्वाचन प्रदेश सभा राजनीतिमा माथिल्लो स दलितको गैर धारा ८८ प्रतिशत प्रति धारा ९०को गराउदा का गरिनुपर्ने । धारा ९१ को धारा ८६ को समानुपातिक गठनको सम व्यवस्था को लागि गरिए प्रदेशबाट नि

विषय	
	अर्थ विधेयव
	पेश हुने व्य
	संघीय व्यव

७/१

भाग-१०
संघीय आर्थिक कार्यप्रणाली

विषय	राय, सुझाव, प्रतिक्रिया
	दोहोरो कर नलाग्ने संवैधानिक व्यवस्था गरिनुपर्ने ।
	धारा ११९ को संघीय सञ्चित कोषमा उल्लेख भएको "गुठी रकम बाहेक" भन्ने शब्द हटाउनु पर्ने ।
	संघ र प्रदेश बीच आर्थिक श्रोतको बाँडफाँडमा दोहोरोपन नआउने गरी कर प्रणाली व्यवस्थित गर्नु पर्ने ।

भाग-११
न्यायपालिका

विषय	राय, सुझाव, प्रतिक्रिया
न्यायपालिका सम्बन्धी	धारा १३२ को उपधारा (३) मा रहेको प्रतिबन्धात्मक बाक्यांश हटाउने ।
	धारा १३२ को उपधारा (४) मा सर्वोच्च अदालतले आफ्नो मातहत अदालत वा न्यायिक निकायहरुको अवहेलनामा कारवाई चलाई कानुन बमोजिम सजाय गर्न सक्नेछ भन्ने व्यवस्था गरिनुपर्ने ।
	धारा १०५ को उपधारा (२) मा सफाई पेश गर्ने मौका दिने व्यवस्था गर्ने । धारा १३७ (२) मा पूर्ण रुपमा न्याय गरी उचित उपचार प्रदान गर्ने शब्द राख्ने ।
	धारा १४२ मा वार्षिक प्रतिवेदन राष्ट्रपति समक्ष पेश गर्ने ।
	धारा १५० नराख्ने ।
	जिल्ला न्यायाधीशको नियुक्ति गर्दा रिक्त पदमा ९० प्रतिशत न्याय सेवाका कर्मचारी र १० प्रतिशत खुलाबाट पूर्ति गर्ने ।
	संवैधानिक अदालत आवश्यक छैन ।
	संवैधानिक अदालतको व्यवस्था राम्रो छ ।
	संवैधानिक अदालत स्थायी रुपमा रहने व्यवस्था गर्नु पर्ने ।
	संवैधानिक अदालत र सर्वोच्च अदालतको न्यायाधीशको योग्यता समान हुन पर्ने, फरक फरक हुन नहुने ।
	प्रधान न्यायाधीशको पदावधि पाँच वर्षको मात्र हुने व्यवस्था गर्नु पर्ने ।
	सर्वोच्च अदालतमा दक्षताका आधारमा न्यायाधीश नियुक्ति हुने व्यवस्था गर्नु पर्ने ।
	उच्च अदालतका न्यायाधीश मात्र सर्वोच्च अदालतमा न्यायाधीश बन्न पाउने व्यवस्था गर्नु पर्ने ।

२/१८

५/१८/१

	सर्वोच्च अदालत
	सबै तहका
	न्यायाधीशहरू
	न्यायपालिका
	पने ।
	न्याय परिषद
	व्यवस्था हुनु
	न्यायाधीशहरू
	न्यायाधीशहरू
	सबै तहका
	न्याय परिषद
	न्यायपालिका
	न्यायपालिका
	सबै तहका
	प्रधानन्यायाधीश
	सबै न्यायाधीश
	कानूनमा र
	गरेको न्याय
	पने ।
	सबै तहका
	।
	सबै तहका
	पने ।
	न्यायाधीशहरू
	न्यायाधीशहरू
	न्यायाधीशहरू
	प्रदेश अदालत
	न्यायाधीश
	न्याय सेवामा
	अदालतमा

२/२

	जिल्ला अदालत
	जिल्ला न्यायाधीश
	जिल्ला न्यायाधीश
	जिल्ला न्यायाधीश
	जिल्ला न्यायाधीश
	न्यायप्रणाली हि
	न्याय परिषदको पनि समावेश
	५०० मुद्दा बरा
	उच्च अदालत
	धारा १३३ मा काम गरेको व्य व्यवस्था गरिनु
	धारा १४४ अधिवक्ताको स वा अधिवक्ताको
	उच्च अदालत
	धारा १५३ को उपधारा (३) पु
	जिल्ला न्यायाधीश २०% अधिकृत
	न्यायपालिकामा
	जिल्ला न्यायाधीश हुनुपर्ने व्यवस्था
	शाखा अधिकृत हुन लिखित र हटाउनु पर्ने ।
	बाहिर देशको संवैधानिक व्यव
	जिल्ला न्यायाधीश लागू गर्नुपर्ने ।
	२०६३ सालको गर्ने प्रचलनला

	न्यायको मर्म बमोजिमको न्याय प्रदान गर्न नसक्ने भएकोले सो व्यवस्थामा सुधार हुनु पर्ने ।
	धारा १२९ देखि १६० खारेज गर्नुपर्ने र संघीयताको विषयमा जनमत संग्रह पछिमात्रै उपयुक्त संवैधानिक व्यवस्था गर्ने ।
	धारा १४१ खारेज गर्नुपर्ने ।
	धारा १५७ खारेज गर्नुपर्ने ।
	धारा १४१ को उपधारा (२) को खण्ड (ख) मा सर्वोच्च अदालतको सट्टा त्यस क्षेत्रका विज्ञ २ जना सदस्य राख्ने व्यवस्था गरिनुपर्ने ।
	कानूनमा स्नातकोपाधी प्राप्त गरी उच्च अदालतको मुख्य न्यायाधीशमा कम्तीमा ७ वर्ष सेवा गरेको समेतलाई प्रधानन्यायाधीश पदमा नियुक्त हुन योग्य हुने व्यवस्था गरिनुपर्ने ।
	सर्वोच्च अदालतमा स्थायी न्यायाधीश संख्या बढाउनु पर्ने ।
	सर्वोच्च अदालतमा स्थायी न्यायाधीश संख्या २१ राख्ने ।
	सर्वोच्च अदालतमा प्रधान न्यायाधीशको उमेरको हद ७० वर्ष राख्नुपर्ने ।
	प्रधानन्यायाधीशको पदावधि ५ वर्षको राख्ने ।
	स्थानीय अदालतको व्यवस्था थप गर्नुपर्ने ।
	न्यायाधीशहरु योग्यताको आधारमा निर्वाचनबाट नियुक्ति हुने व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
	घुम्ती अदालतको व्यवस्था हुनुपर्ने ।
	न्याय सेवा आयोगमा सर्वोच्च अदालतको वरिष्ठ न्यायाधीश अध्यक्ष, कानून मन्त्रालय र कानून आयोगका सचिवहरु तथा महान्यायाधिवक्ताको वरिष्ठ न्यायाधिवक्ता सदस्य हुने व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
	प्रत्येक उच्च अदालतमा मुख्य न्यायाधीशका अतिरिक्त मुद्दाको चाप र कार्यबोभका आधारमा बढीमा १० जना न्यायाधीश रहने व्यवस्था गरिनुपर्ने ।
	कानूनमा स्नातक जिल्ला न्यायाधीशको पदमा कम्तीमा ५ देखि ७ वर्ष काम गरेको वा कानूनमा स्नातक वरिष्ठ अधिवक्ताको रुपमा कम्तीमा १५ वर्ष निरन्तर वकालत गरेको वा कम्तीमा १५ वर्ष कानूनको अध्यापन, अन्वेषण वा कानून वा न्याय सम्बन्धी अन्य कुनै क्षेत्रमा निरन्तर काम गरेको वा न्याय सेवाको राजपत्रांकित प्रथम श्रेणीको पदमा कम्तीमा तीन वर्ष काम गरेको व्यक्ति उच्च अदालतको मुख्य न्यायाधीश तथा न्यायाधीश पदमा नियुक्तिको लागि योग्य हुने व्यवस्था गरिनुपर्ने
	न्यायिक हिरासत र न्यायिक प्रहरीको व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
	प्रादेशिक न्याय परिषद्को गठन हुनुपर्ने ।
	जातीय अदालतको व्यवस्था गरिनुपर्ने ।
	विवाद समाधानको वैकल्पिक निकायको व्यवस्था गरिनुपर्ने ।
	परम्परागत मान्यतालाई कानूनी मान्यता दिनुपर्ने ।

	जिल्ला उपभोक्ता
	संघीयता अन्तर्गत राज्यका सबै त
	सबै न्यायाधीश
	धारा १५६ को व्यवस्था गर्ने ।
	न्यायाधीशको नि
	धारा १५५ मा
	अर्धन्यायिक नि
	एकात्मक न्याय अर्धन्यायिक नि
	लगिनुपर्ने ।

विषय	
प्रादेशिक कार्यपालिका सम्बन्धी	प्रदेश प्रमुख
	प्रदेश प्रमुख
	प्रदेश प्रमुख
	प्रदेश प्रमुख
	दलितलाई प्र
	प्रदेशमा रहने
	प्रादेशिक का
	प्रादेशिक का
	प्रादेशिक का
	स्थानीय प्रमु
	प्रादेशिक का
	प्रादेशिक का

	प्रदेश प्रमुखको नियुक्ति संघीय मन्त्रीपरिषद्को सिफारिसमा राष्ट्रपतिले गर्ने र गाँउ नगर र जिल्ला सभाका सदस्यहरु एवं प्रादेशिक प्रतिनिधि सभाका सदस्यहरु मतदाता भएको निर्वाचन मण्डलबाट निर्वाचित व्यक्ति मुख्य मन्त्री हुने व्यवस्था गर्ने र धारा १७६ समेतमा रहेको अगावै विघटन हुने भन्ने व्यवस्था हटाउनुपर्ने ।
	प्रदेश कार्यपालिकामा महिलाको ३३ प्रतिशत प्रतिनिधित्व हुने व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
	धारा १६४ को उपधारा (१) को खण्ड (ड) को प्रावधान हटाउने ।
	संघीय मन्त्रिपरिषद्को सिफारिसमा एक प्रदेश प्रमुख नियुक्ति हुने व्यवस्था गरिनुपर्ने ।
	प्रादेशिक कार्यपालिका अन्तर्गत प्रदेश सभाबाट निर्वाचित मुख्यमन्त्री हुनु पर्ने ।
	प्रादेशिक सभा दुई सदनात्मक हुनुपर्ने ।

भाग-१३

प्रादेशिक व्यवस्थापिका

विषय	राय, सुझाव, प्रतिक्रिया
प्रादेशिक व्यवस्थापिका सम्बन्धी	प्रादेशिक व्यवस्थापिकामा सांसदको संख्या १५ देखि २५ सम्म हुने गरी मात्र तोकिनु पर्ने ।
	प्रदेश सभाको सदस्य संख्या २०-३० मात्र हुने व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
	प्रादेशिक व्यवस्थापिकामा सांसदको संख्या घटाउने ।
	प्रादेशिक व्यवस्थापिकाका सांसदको उमेर तोकिनुपर्ने ।
	प्रादेशिक व्यवस्थापिकामा समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली हटाउनु पर्ने ।
	प्रादेशिक व्यवस्थापिकामा सांसद संख्याको १०% मात्र समानुपातिक निर्वाचन प्रणालीबाट हुनु पर्ने ।
	प्रदेश प्रमुख समानुपातिकबाट मात्र निर्वाचित हुनुपर्ने ।
	प्रादेशिक व्यवस्थापिकाका लागि हुने निर्वाचनमा एक ठाउँमा मात्रै उम्मेदवारी दिने व्यवस्था गरिनु पर्ने ।
	प्रादेशिक व्यवस्थापिकामा ३० देखि ४० प्रतिशत महिलाको सहभागिता रहने व्यवस्था गरिनु पर्ने ।
	प्रादेशिक व्यवस्थापिकामा रहने सांसदको न्यूनतम शैक्षिक योग्यता अनिवार्य रुपमा तोकिनुपर्ने ।
	प्रदेश सभाको विशेषाधिकार धारा १८६ मा प्रसारण प्रकाशनको विषयलाई राख्न उचित नहुने ।
	प्रादेशिक व्यवस्थापिकामा श्रमिकहरुको १०% अनिवार्य प्रतिनिधित्व रहने व्यवस्था गरिनु पर्ने ।

	प्रदेश सभ पने ।
	प्रदेश सभ गरिनु पने
	प्रदेश व्य
	प्रादेशिक
	प्रदेशका भन्ने थप्ने
	धारा १७५
	पूर्ण समा पहिलो हु अल्पसंख्य खुलाबाट प्रादेशिक भाग १३ न्युनतम धारा १७५ गरिने रा सुविधा प

विषय	
	-

विषय	
	दोहोरो कर नव
	संघ र प्रदेश ब व्यवस्थित गर्नु

विषय	
स्थानीय कार्यपालिका सम्बन्धी	गाउँपालिका
	जिल्ला सभा
	कुनै पनि व्य
	स्थानीय काय प्राप्त संस्थाव
	स्थानीय काय पने ।
	धारा २१७ म प्रादेशिक संस
	गाउँसभा र
	धारा २१३ व ।
	बरघर(बरघर
	धारा २१३ व समितिको प
	धारा २१४ कार्यकारी स
	धारा २२१ उ पदेन सदस्य
	धारा २२२ व गाउँसभाको
	धारा २१३ व

विषय	
	वडामा प्र
	स्थानीय

2/5

	वडा समिति, पने ।
	वडा समिति, गरिनु पने ।
	संविधान जारी गरिनु पने ।
	स्थानीय निर्वाचन
	स्थानीय वडामा व्यवस्था गरिनु
	स्थानीय व्यवस्था हुने व्यवस्था गरिनु
	धारा २२१ र २२२ सम्पादनमा क

विषय	

विषय	
	मस्यौदाको अनुसूचीमा साभामा अधिकार कुन विषयको सम्बन्धी विषयको
	प्राकृतिक रोगको उल्लेख हुनुपर्ने

विषय	
	प्रमुख आयुक्त क

	प्रमुख आयु
	प्रमुख आयु
	प्रधानमन्त्री भष्ट्राचारम
	सवै अदाल
	NGO, IN अनुसन्धान
	आयोगले र क्षतिपूर्ति वि
	आयोगमा
	धारा २३८
	धारा २३७ गरेको अनु
	आयोगको राख्न नहुने
	धारा २३७ राख्ने ।
	आयोगमा
	धारा २३८ पाउने व्यव
	आयुक्त र
	धारा २३८ हकमा" भ
	धारा २३८
	धारा २३७
	अ.दु.अ.आ
	अ.दु.अ.आ अन्य संबैध
	कुनै सार्वज दुरुपयोग र सक्नेछ भन

2/7

	आयोगका सदस्य

विषय	
महालेखा सम्बन्धी	महालेखा परीक्षा
	महालेखा परिक्षा
	धारा २४० को
	राजनीतिक दल
	महालेखा परीक्षा पाउने व्यवस्था
	धारा २४० को कार्यालयबाट हु
	महालेखा परिक्षा
	महालेखा परिक्षा संस्थालाई व्यव बमोजिमको मू
	महालेखा परीक्षा
	आयोगका सदस्य

विषय	
संघीय लोक सेवा आयोग सम्बन्धी	लोक सेवा आ मिलाउनु पर्ने ।
	आयोगका अध्यक्ष
	आयोगका अध्यक्ष
	आयोगका अध्यक्ष
	आयोगका अध्यक्ष सदस्य नरहेको

	निजामती जिम्मेवारी अ
	निजामती से राख्ने ।
	संघ र प्रदेश परिवर्तन व आवश्यक प
	दुई वा दुई
	आयोगले वा प्रशासन का
	सरकारी तथ गर्नुपर्ने ।
	धारा २४२ र
	आयोगको प
	आयोगमा ७
	आयोग राष्ट्र
	लोक सेवा अ
	धारा २४२ र
	आयोगका स

विषय	
निर्वाचन आयोग सम्बन्धी	आयोग
	आयोग
	आयोग
	आयोग गर्नु प
	निर्वाच
	आयोग

	आयोगमा सात जना सदस्य हुनुपर्ने ।
	डि.भि./पि.आर लिएको व्यक्ति प्रमुख निर्वाचन आयुक्त वा आयुक्त हुन नपाउने व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
	आयोगको गठन गर्दा समावेशी र व्यवसायिक दक्षताको आधारमा पदाधिकारी रहने व्यवस्था गर्नु पर्ने ।
	निर्वाचनको मिति घोषणा गर्ने, मतदान गर्न पाउने उमेर तोक्ने व्यवस्था समेत धारा २४५ मा थप गर्नु पर्ने ।
	स्थायी प्रकृतिको निर्वाचन अदालतको व्यवस्था गर्नु पर्ने ।
	संविधान बमोजिम आयोगले गर्ने निर्वाचनको मिति कानूनमा व्यवस्था भए बमोजिम हुने व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
	उम्मेदवारलाई मत मार्फत अस्वीकार गर्न पाउनुपर्ने व्यवस्था गरिनुपर्ने ।
	अनलाईनबाट पनि मतदान गर्न पाउने व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
	राष्ट्रिय जनावर गाईलाई चुनाव चिन्ह प्रदान गर्न नहुने ।
	चुनाव प्रणाली बहुसदस्यीय प्रत्यक्ष समानुपातिक वा मिश्रित सदस्यीय समानुपातिक (एम.एम.पि.आर) प्रणाली अवलम्बन गर्ने व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
	महिला तथा दलितको लागि निर्वाचन क्षेत्र आरक्षित गर्नुपर्ने ।
	आयोगका सदस्यको योग्यता न्यूनतम स्नातक र अध्यक्षको स्नातकोत्तर राख्नुपर्ने ।
	स्वदेश तथा विदेशमा कार्यरत श्रमिकलाई आ-आफ्नो कार्यस्थलबाट आ-आफ्नो निर्वाचन क्षेत्रमा मतदान दिने व्यवस्था गरिनुपर्ने ।

भाग-२४

राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग

विषय	राय, सुझाव, प्रतिक्रिया
राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग सम्बन्धी	आयोगका अध्यक्ष र सदस्यहरुको शैक्षिक योग्यता स्नातकोत्तर हुनुपर्ने ।
	आयोगका अध्यक्ष र सदस्यहरुको नियुक्तिमा उमेरको हद पैतालिस वर्ष राख्नु पर्ने ।
	आयोगका अध्यक्ष र सदस्यहरुको उमेरको हद सत्तरी वर्ष राख्नु पर्ने ।
	आयोगका अध्यक्ष र सदस्यहरुको वंशज नेपाली नागरिक मात्र हुन पर्ने ।
	आयोगका अध्यक्ष र सदस्यहरु खुल्ला प्रतिस्पर्धाबाट नियुक्ति हुने व्यवस्था गर्नु पर्ने ।
	आयोगमा महिलाको ३३ प्रतिशत प्रतिनिधित्व हुने व्यवस्था हुनु पर्ने ।
	आयोगमा सात जना सदस्य हुनुपर्ने ।

	आयोगलाई मानव अधिकार हनन विरुद्ध विशेष अदालतमा मुद्दा दर्ता गर्ने अधिकार हुनुपर्ने ।
	धारा २४८ मा सैनिक ऐनको क्षेत्राधिकारको विषयमा राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको क्षेत्राधिकार हुने छैन भन्ने व्यवस्था राख्ने ।
	आयोगका सदस्यको योग्यता न्यूनतम स्नातक र अध्यक्षको स्नातकोत्तर राख्नुपर्ने ।

भाग-२५

राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्तीय आयोग

विषय	राय, सुझाव, प्रतिक्रिया
राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्तीय आयोग सम्बन्धी	आयोगका अध्यक्ष र सदस्यहरुको नियुक्तिमा उमेरको हद पैतालिस वर्ष राख्नु पर्ने ।
	आयोगका अध्यक्ष र सदस्यहरु वंशज नेपाली नागरिक मात्र हुन पर्ने ।
	आयोगका अध्यक्ष र सदस्यहरुको खुल्ला प्रतिस्पर्धाबाट नियुक्ति हुने व्यवस्था गर्नु पर्ने ।
	यो आयोग आवश्यक नभएकोले हटाउनुपर्ने ।
	धारा २५० को उपधारा (१) को खण्ड (ज) पछि प्राकृतिक स्रोत र साधनको सम्बन्धमा निम्न विषयहरु थप गर्ने: - नीतिगत र कानुनी व्यवस्था र क्षमता वृद्धिमा नागरिक समाजसाग समन्वय गर्नुपर्ने । - वातावरणमा नकारात्मक प्रभाव पार्नेलाई कारबाहीको सिफारिस गर्ने । - प्राकृतिक स्रोत, वातावरण, जलवायु सम्बन्धी विषयमा भएका सन्धि सम्झौताको कार्यान्वयन भए नभएको विषयमा अनुगमन गर्ने, कार्यान्वयन भएको नपाइएमा सो गर्न सरकार समक्ष सिफारिस गर्ने ।
	आयोगमा महिलाको ३३ प्रतिशत प्रतिनिधित्व हुने व्यवस्था गर्नु पर्ने ।
	आयोगको अध्यक्षको उमेरको हद ७० वर्ष तोक्नु पर्ने ।
	आयोगका अध्यक्षको शैक्षिक योग्यता विद्यावारिधी र १५ वर्षको अनुभव हुनुपर्ने ।
	धारा २४९ को उपधारा (६) को व्यवस्था हटाउनुपर्ने ।
	धारा २५० को उपधारा (१) (क) को सट्टा संविधान र कानून बमोजिम संघीय सञ्चित कोषबाट संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकार बीच प्राकृतिक स्रोत र राजस्वको बाँडफाँड गर्ने विस्तृत आधार र संयन्त्र तय गर्ने भन्ने लेख्ने
	आयोगका सदस्यको योग्यता न्यूनतम स्नातक र अध्यक्षको स्नातकोत्तर राख्नुपर्ने ।
	राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्तीय आयोग दुई वटा बनाउने

५/१०/२०७३

२/११

विषय	
राष्ट्रिय महिला आयोग सम्बन्धी	आयो
	आयो
	आयो
	आयो र म
	यो अ

विषय	
राष्ट्रिय दलित आयोग सम्बन्धी	आयोगका
	आयोगका
	आयोगका
	आयोगका
	यो आयोग
	दलितको हटाउनुपने
	आयोगमा
	राज्यका ह सहभागित आरक्षणक
	दलित आ
	दलित आ
	दलित आ

विषय	

राष्ट्रिय समावेशी आयोग सम्बन्धी	आयोग
	आयोग
	आयोग
	आयोग
	यस्तो
	यो आ
	आयोग
	आयोग
	यो आ शाखाले
	यो आ
	ब्राम्हण
	राष्ट्रिय
	यस प्र
	धारा

विषय	
महान्यायाधिवक्ता सम्बन्धी	महान्या
	महान्या पने ।
	सरकारी
	महान्या
	महान्या र आफ्नै निर्णय

२/२

राष्ट्रिय सुरक्षा सम्बन्धी व्यवस्था

विषय	राय, सुझाव, प्रतिक्रिया
राष्ट्रिय सुरक्षा सम्बन्धी	राष्ट्रिय सुरक्षा परिषद्मा नेपाली सेनाको प्रधान सेनापति रहने व्यवस्था थप गर्नुपर्ने ।
	राष्ट्रिय सुरक्षा परिषद्मा नेपाल प्रहरी प्रमुख, सशस्त्र सुरक्षा बल प्रमुख समेत रहने व्यवस्था थप गर्नुपर्ने ।
	धारा २७९ मा सुरक्षा सेवा थप गर्ने
	धारा २६२ को उपधारा (४) नेपालको हितमा नभएकोले परिमार्जन गर्नुपर्ने ।
	धारा २६१ को व्यवस्थामा आफैलाई सिफारिस गर्ने व्यवस्था मिलेको नदेखिएकोले परिमार्जन गर्नुपर्ने ।
	धारा २६३ मा सशस्त्र प्रहरीलाई नेपाल प्रहरी भन्दा पछि स्थान दिइएकोले सशस्त्र प्रहरीलाई नेपाल प्रहरी भन्दा अगाडि मर्यादाक्रममा राख्नुपर्ने, परिभाषामा छुट्टा छुट्टै उल्लेख हुनुपर्ने ।
	धारा २६१ को उपधारा (२) मा रहेको “रक्षा मन्त्रालयको सचिव” भन्ने शब्दहरुको सट्टा “नेपाल सरकारको मुख्य सचिव” भन्ने शब्दहरु राख्ने ।
	धारा २६२ को उपधारा (१) मा “नेपालको सार्वभौमसत्ता, अखण्डता, स्वतन्त्रता र राष्ट्रिय एकताको रक्षाको लागि नेपालको संविधानप्रति प्रतिबद्ध नेपाली सेनाको एक संगठन रहनेछ” भन्ने व्यवस्था राख्ने ।
	राष्ट्रिय सुरक्षा परिषद्मा गृहमन्त्रीलाई राख्न आवश्यक नभएकोले हटाउनुपर्ने ।
	१८ वर्ष उमेर पुगेका नागरिकलाई अनिवार्य सैनिक तालिम हुने व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
	धारा २६३ मा उल्लेख भएको राष्ट्रिय अनुसन्धान सम्बन्धी व्यवस्था हटाउनुपर्ने ।
	सीमा सुरक्षा बलको व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
	राष्ट्रिय सुरक्षा सम्बन्धी संवैधानिक आयोग हुनुपर्ने ।
	प्रहरी महानिरीक्षकको नियुक्ति गर्ने व्यवस्था संविधानमा हुनुपर्ने ।
	धारा २६३ मा उल्लेख भएको “सशस्त्र प्रहरी” को सट्टा “सशस्त्र सुरक्षा बल” भन्ने शब्दहरु राख्नुपर्ने ।
	धारा २६२ को उपधारा (२) मा समानुपातिक प्रतिनिधित्व थप्नुपर्ने ।
	धारा २६२ को उपधारा (४) को प्रधानसेनापतिको नियुक्ति र पदमुक्त सम्बन्धी व्यवस्था बेग्ला बेग्लै उपधारामा राख्नुपर्ने ।
	धारा २६३ को उपधारा (३) मा केन्द्रमा नेपाल प्रहरी महानिर्देशक र प्रदेशमा नेपाल प्रहरी महानिरीक्षक हुनुपर्ने ।
	धारा २६३ को उपधारा (२) मा नेपाल प्रहरीको व्यवस्था संघीय नेपाल प्रहरीको संरचना

	र सुपरिवे व्यवस्था अनुसूची प्रदेश प्रह

विषय	
राजनितिक दल सम्बन्धी	राजनैतिक व्यवस्था गन
	राजनितिक गरेको हुनुप
	राजनितिक गरेको हुनुप
	राजनितिक गरेको हुनुप
	राजनितिक गरेको हुनुप
	समानुपातिक प्राप्त गर्नुप
	दलले कुनै
	नेपाल बन्द
	दल दर्ता ग
	राजनीतिक
	कुनै पनि प राजनीतिक
	राजनीतिक परीक्षकबाट
	दलको नेता बस्न नपाउ
	केन्द्र तथा प्राप्त गर्ने त

२५

	धारा २६४ को शब्दहरु हटाउनु
	६० वर्षभन्दा मा
	सरकारी कर्मचा प्रतिबन्धको व्य
	राजनीतिक पार्टी
	राजनीतिक दल
	जबरजस्ती चन्
	राज्यले निर्वाचन हुनुपर्ने ।
	थ्रेसहोल्डको व्य
	राजनीतिक दल श्रमिकको प्रतिनि
	राष्ट्रिय मान्यता खर्चको व्यवस्था
	निर्वाचन प्रयोजन दर्ता गर्नुपर्ने व्य
	निर्वाचन प्रयोजन निर्वाचन लड्न

विषय	
संकटकालीन अधिकार सम्बन्धी	संकटकालव्यवस्था गा
	संकटकाली
	संकटकालव्यवस्था गर्नुपर्ने ।

27

भाग-३३
संविधान संशोधन

विषय	राय, सुझाव, प्रतिक्रिया
संविधान संशोधन सम्बन्धी	संविधान संशोधन धेरै लचिलो भयो, संशोधन जनमतसंग्रहबाट हुनुपर्छ । धारा २६९ को उपधारा (२) पनि असंशोधनीय बनाउनु पर्ने ।
	धारा २६९ को उपधारा (१) मा धार्मिक स्वतन्त्रता सहितको हिन्दु राज्य नेपाल प्रतिकूल हुने गरी कुनै संशोधन हुने छैन भन्ने व्यवस्था राखिनुपर्ने ।
	धारा २६९ को उपधारा (१) को दोस्रो हरफमा सार्वभौमसत्ता पछाडि संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक व्यवस्था भन्ने शब्दहरु थप्ने ।
	संघीयता, गणतन्त्र र धर्म निरपेक्षता असंशोधनीय हुने व्यवस्था गर्ने ।
	प्रस्तावना असंशोधनीय बनाउन नहुने व्यवस्था गर्नुपर्ने ।

भाग-३४
विविध

विषय	राय, सुझाव, प्रतिक्रिया
विविध विषय	नयाँ संविधान जारी भएपछि अन्तरिम संविधान स्वतः खारेज हुनुपर्ने व्यवस्था राखिनुपर्ने ।
	संविधान जारी हुनु अघि संविधानसभा भित्र र बाहिर रहेका सबै राजनीतिक शक्तिहरुको गोलमेच भेला गरी सहमति गर्नुपर्ने ।
	संविधानको मस्यौदामा भएको भाषगत त्रुटिहरु सच्चाउनु पर्ने ।
	संवैधानिक पदमा वंशज नेपाली नागरिक मात्र नियुक्ति हुने व्यवस्था राख्नुपर्ने ।
	धारा २८३ मा उल्लेख भएको संसदीय सुनुवाई सम्बन्धी प्रावधान राख्न नहुने ।
	राज्यको सबै तहमा समानुपातिक र समावेशी व्यवस्था राखिनुपर्ने ।
	निजामती लगायत सबै सरकारी सेवा शासकीय व्यवस्था सम्बन्धी ऐनद्वारा संचालन हुने व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
	वंशजको आधारमा नेपाली नागरिकता प्राप्त गरेको व्यक्ति मात्र कार्यपालिका, संवैधानिक निकाय, सुरक्षा निकाय लगायतको सरकारी सेवाको उच्च पदमा रहन सक्ने व्यवस्था गरिनुपर्ने ।
	महिला समावेशी सम्बन्धमा राज्यको प्रत्येक निर्णायक तह तथा उच्च पदमा महिलाको सहभागिता हुने व्यवस्था गर्ने ।
	समावेशी सम्बन्धमा ब्राह्मण र क्षेत्रीहरुलाई समेत आरक्षण दिने व्यवस्था गरिनुपर्ने ।
	संवैधानिक निकायका पदाधिकारीको पुनर्नियुक्ति गर्नुपर्ने ।

37th

पुनरा

	मुस्लिमको लागि छुट्टै संवैधानिक रुपमा मुस्लिम आयोग गठन गरिनुपर्ने ।
	आदिवासी थारु आयोग गठन गरिनुपर्ने ।
	वैज्ञानिक अनुसन्धान आयोग संवैधानिक व्यवस्था हुनुपर्ने ।
	शिक्षा सम्बन्धी संवैधानिक आयोगको व्यवस्था हुनुपर्ने ।
	जनजाति सम्बन्धी संवैधानिक आयोगको व्यवस्था हुनुपर्ने ।
	किसान सम्बन्धी संवैधानिक आयोगको व्यवस्था हुनुपर्ने ।
	नेपाल प्रहरीको संवैधानिक आयोगको व्यवस्था हुनुपर्ने ।
	सहकारी आयोग हुनुपर्ने ।
	बेपत्ता पारिएको व्यक्तिहरुको छानविन तथा सत्य निरुपण र मेलमिलाप आयोग संवैधानिक आयोग हुनुपर्ने ।
	राष्ट्रिय मधेशी सम्बन्धी संवैधानिक आयोग हुनुपर्ने ।
	राष्ट्रिय श्रम आयोगको व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
	युवा स्वरोजगार आयोगको व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
	ललितकला सम्बन्धी संवैधानिक आयोगको व्यवस्था हुनुपर्ने ।
	राष्ट्रिय बुद्ध सम्बन्धी संवैधानिक आयोगको व्यवस्था हुनुपर्ने ।
	प्रेस काउन्सिल सम्बन्धी संवैधानिक आयोगको व्यवस्था हुनुपर्ने ।
	सबै आयोगमा कम्तीमा एक जना दलितको प्रतिनिधित्व हुनुपर्ने ।
	प्रत्येक दश वर्षमा निर्वाचन क्षेत्र पुनरावलोकन हुने प्रावधान राख्ने ।
	धारा २९१ मा उल्लेख भएको संवैधानिक निकाय र पदाधिकारी सम्बन्धी व्यवस्थामा त्यस्ता पदाधिकारीको पुनर्नियुक्तिको व्यवस्था गर्ने ।
	सबै संवैधानिक निकायका पदाधिकारीहरुको पदावधि ५ वर्ष कायम हुने व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
	धारा २७१ मा उल्लेख भएको राष्ट्रपतिले माफी दिने प्रावधान हटाउनुपर्ने ।
	धारा २८४ मा उल्लेख भएको संवैधानिक निकायको काम कारवाहीको अनुगमन र मूल्यांकन हुने प्रावधान हटाउनुपर्ने ।
	राष्ट्रिय सूचना आयोगलाई संवैधानिक निकायको रुपमा संविधानमा राखी काम, कर्तव्य र अधिकार तोक्ने व्यवस्था हुनुपर्ने ।
	सरकारी सेवाका कर्मचारीको हकहितको व्यवस्थाको लागि तलब आयोग सम्बन्धी संवैधानिक व्यवस्था हुनुपर्ने ।
	भूमिसुधार सम्बन्धी संवैधानिक आयोगको व्यवस्था हुनुपर्ने ।

	धारा २७४ खण्ड (ग)
	संवैधानिक
	संविधानव मात्र आध
	संविधानव व्यवस्थाम सम्बन्धित
	लोपोन्मुख
	निजामती
	संघीय र
	मस्यौदा प्र बाहिरका
	निर्वाचन दिने र हा
	बेपत्ता पा उक्त एवं र सत्यनि प्रक्रियाको रहनेछन्
	प्रचलित घटनासँग मुद्दाहरुका
	कुनै घटन गर्ने अधिव
	उद्योग व्य
	निवृत्त रा पूर्व राष्ट्र उम्मेदवार जनजाति
	राष्ट्रपति,
	राष्ट्रिय वि

२/११

कर्णाली विकास
कानून आयोग
राष्ट्रका उच्च
महिलाहरुबीच
भूपू सैनिकहरु
कलाकार सम्म
मानसिक सन्त
आठपरिया ज
आयोगहरु धेरै
हडताल गर्ने
पुख्यौली सम्प
आदिवासी ज
सरकारी काम
लाभको पदक
हिन्दू आयोग
मधेश, हिमाल
ब्रिटिश गोर्खा
तराई सङ्घ म
आदिवासी, अ
शब्दावली त
सामाजिक न्य
समावेशीकरण
मजदुरको सङ्घ
दलितको सङ्घ
आफ्नो देशको
तथा जनताको
नागरिकका क
कर्तव्य हुने

	हरेक नेपाली नागरिकले देशको स्वतन्त्रता, स्वाधीनता र सार्वभौमिकतालाई 'आँखाको नानी' जस्तै जोगाउन कर्तव्यनिष्ठ रहने, हरेक नागरिकले जातीय, क्षेत्रीय र भाषागत मेलमिलाप र सद्भावनाको निम्ति कार्यरत रहने तथा देशको विभिन्न भाषा, साहित्य, कला र संस्कृतिलाई माया र आदर गर्ने । अनिवार्य रोजगारीको हक हुनुपर्ने । लोक संस्कृति आयोगको व्यवस्था हुनुपर्ने

भाग-३५

संक्रमणकालीन व्यवस्था

विषय	राय, सुझाव, प्रतिक्रिया
संक्रमणकालीन व्यवस्था सम्बन्धी	न्यायाधीश तथा संवैधानिक निकायका पदाधिकारीको पुनःनियुक्ति हुनुपर्ने ।
	न्यायाधीश तथा संवैधानिक निकायका पदाधिकारीको पुनःनियुक्ति हुनुपर्ने ।

भाग-३६

परिभाषा र व्याख्या

विषय	राय, सुझाव, प्रतिक्रिया
परिभाषा र व्याख्या सम्बन्धी	खस आर्यजस्तै आदिवासी जनजाति, मधेशी लगायतको परिभाषा सुनिश्चित हुनुपर्ने ।
	धारा २९५ को उपधारा (१) को खण्ड (ड) मा रहेको "पारिश्रमिक, निवृत्तिभरण" भन्ने व्यवस्था हटाउनुपर्ने ।
	धारा २९५ को उपधारा (१) मा "स्थानीय समुदाय" को परिभाषा गरिनुपर्ने ।
	श्रमिकको परिभाषा गर्नुपर्ने ।

भाग-३७

संक्षिप्त नाम, प्रारम्भ र खारेजी

विषय	राय, सुझाव, प्रतिक्रिया
संक्षिप्त नाम, प्रारम्भ र खारेजी सम्बन्धी	"नेपालको संविधान, २०७२" भन्ने संक्षिप्त नाम ठिक छ ।
	"नेपालको संघीय गणतन्त्रतात्मक संविधान, २०७२" भन्ने नाम हुनुपर्ने ।
	"संघीय गणतन्त्र नेपालको संविधान, २०७२" भन्ने नाम हुनुपर्ने ।
	"नेपालको संविधान, २०१५" भन्ने नाम हुनुपर्ने ।
	"गणतान्त्रिक नेपालको संविधान, २०७२" भन्ने नाम हुनुपर्ने ।

	“जनताद्वारा
	संघीय लोक
	“लोकतान्त्रि
	“नेपालको
	संविधानका
	संविधानको

विषय	
	नेपालको भण्डा
	भण्डा चारकुने अ
	भण्डा बनाउने त
	भण्डाको नमुना

विषय	
	राष्ट्रिय गान सम्
	राष्ट्रिय गान परि

विषय	
	नेपालको निसाना
	निशान छाप सानो
	निशान छाप परिव
	अन्तर्राष्ट्रिय पहिचा लेखिनुपर्ने ।

— १५

अनुसूची-४
संघको अधिकारको सूची

विषय	राय, सुझाव, प्रतिक्रिया
	धेरै विषय दोहोरिएकोले संघ र प्रदेशको अधिकारको सूचीमा दोहोरोपन नआउने गरी व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
	सूचीको क्र.सं. ५ मा रहेको “मूल्य अभिवृद्धि कर” को व्यवस्था हटाउनुपर्ने ।
	संघको अधिकारको सूचीमा “बीमा व्यवसाय सम्बन्धी” विषय थप गर्नुपर्ने ।
	संघको अधिकारको सूचीमा “भूउपयोग तथा वस्ती विकास र भू-संरक्षण सम्बन्धी” विषय थप गर्नुपर्ने ।
	संघको अधिकारको सूचीमा “पर्यटन विकास र गरिवी निवारण सम्बन्धी” विषय थप गर्नुपर्ने ।
	संघको अधिकारको सूचीमा “वन तथा जलवायु अनुकूलनको सम्बन्धी” विषय थप गर्नुपर्ने ।
	अनुसूची ४ को क्र.सं. ३ मा रहेको ‘बैकिङ्ग’ शब्द हटाउनुपर्ने ।

अनुसूची-५
प्रदेशको अधिकारको सूची

विषय	राय, सुझाव, प्रतिक्रिया
	प्रस्तावित प्रदेशको अधिकारको सूचीमा प्रदेशको आर्थिक र प्रशासनिक व्यवस्था कमजोर देखिएकाले सुदृढ बनाउनुपर्ने ।
	सूचीको क्र.सं.२२ मा “ललितकला” थप गर्नुपर्ने ।
	सूचीको क्र.सं.२ मा रहेका “बैंक तथा वित्तीय संस्था” भन्ने शब्दहरु हटाउने ।
	खण्ड (४), (१२) (२१) र (२४) हटाउने ।
	खण्ड (२) मा रहेको बैंक तथा वित्तीय संस्था भन्ने शब्द हटाइ अनुसूची ४ मा राख्ने ।
	अनुसूचीमा राष्ट्रिय देवता, तीर्थ, नदी, पर्व थप गरिनुपर्ने ।
	लहेरा र निषाध जातिलाई अनुसूचीमा पार्नुपर्छ ।

अनुसूची-६
संघ र प्रदेशको साभा अधिकारको सूची

विषय	अन्य राय, सुझाव, प्रतिक्रिया
	सूचीमा मूल्य अभिवृद्धि कर थप्नुपर्ने ।

५९

५९

विषय	
	स्थानीय सरकार
	सूचीको क्र.सं. ३ पर्ने ।

37

जनताका प्रतिनिधि
नागरिक सम्बन्ध तथा
विदेशमा बसोबास गरेका
आधारमा यो प्रतिवेदन त
विदेशबाट २०७२ असार
बक्सका माध्यमबाट हजार
क्षेत्रमा सञ्चालन गरिए
लाखौं सुभावाहरुको जि
पहिलो मस्यौदामाथि जि
प्रतिक्रियाहरुलाई संविधान

यस प्रतिवेदनमा
नेपाली जनताको हृदयब
पहिलो मस्यौदा नेपाली
भावि संविधानमाथि नेपा
जनताहरु प्रत्यक्षरूपमा
प्रतिक्रियाहरुलाई समावेश
भन्ने विश्वास समितिले

समितिमा प्राप्त
संस्थागतरूपमा प्राप्त
सम्पत्तिका रूपमा रहनेछ

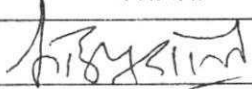
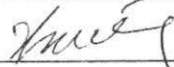
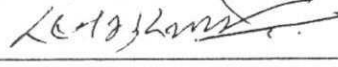
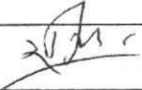
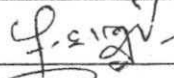
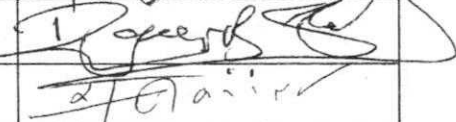
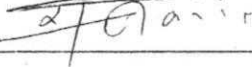
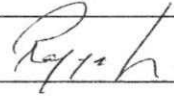
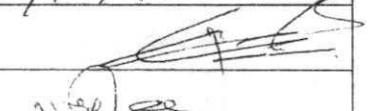
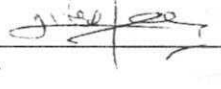
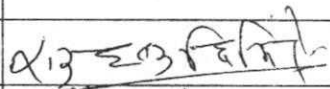
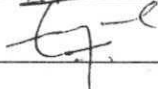
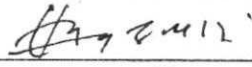
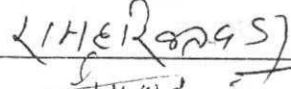
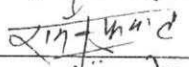
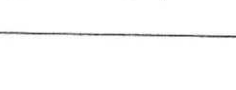
संविधानको मस
अध्ययन गर्दा विशेष ग
अधिकारको सूची र स्थ
विषयका विज्ञहरुको संल

अन्त्यमा, भावि
आफ्ना राय सुभावा व
नागरिकहरु प्रति संविधा
गर्दछु ।

सि.नं.	माननीय सदस्यहरूको नाम, घर	दस्तखत
१६.	मा० श्री ईश्वरी ज्योषाने	
१७.	मा० श्री उदय शम्शेर ज्ञवा	
१८.	मा० श्री उमेश श्रेष्ठ	
१९.	मा० श्री उमेश कुमार यादव	
२०.	मा० श्री उमा किरण शल्लारी	
२१.	मा० श्री अपिकेश पोखरेल	
२२.	मा० श्री आइदी शर्मा	
२३.	मा० श्री कञ्चन चाडु बाद	
२४.	मा० श्री कल्पना चौधरी	
२५.	मा० श्री कल्पना सोन	
२६.	मा० श्री कलसा देवी महारा	
२७.	मा० श्री काशीम अली सिद्दिकी	
२८.	मा० श्री लु. देवु नेपाली	
२९.	मा० श्री केदार नन्दन चौधरी	
३०.	मा० श्री केशरी धर्ती मगर	
३१.	मा० श्री कृष्ण राम राम	
३२.	मा० श्री कृष्णर शर्मा	
३३.	मा० श्री कृष्ण विनाय	
३४.	मा० श्री कृष्ण प्रसाद पौडेल	
३५.	मा० डा. कृष्ण बहादुर छत्रेल थापा	
३६.	मा० श्री खुइसा बहादुर बस्याल	
३७.	मा० श्री राणेश कुमार धनुषी	
३८.	मा० श्रीता वामन	
३९.	मा० श्री गोपाल गिरी	
४०.	मा० श्री गोमा कुँवर	
४१.	मा० श्री गौरा प्रसाद (कोइराला)	
४२.	मा० श्री गौरी कुमारी अली	

सि.नं.	म
४३.	मा० श्री चण
४४.	मा० श्री चन
४५.	मा० श्री चन
४६.	मा० प्रा० डा
४७.	मा० श्री चिन
४८.	मा० श्री छम
४९.	मा० श्री छाँय
५०.	मा० श्री छेव
५१.	मा० श्री जन
५२.	मा० श्री जन्
५३.	मा० श्री जान
५४.	मा० श्री जुठ
५५.	मा० श्री जुनै
५६.	मा० श्री टिव
५७.	मा० श्री टुक
५८.	मा० श्री डिम
५९.	मा० श्री डित
६०.	मा० श्री तारि
६१.	मा० श्री तिथ
६२.	मा० श्री तुल
६३.	मा० श्री तुल
६४.	मा० श्री दाम
६५.	मा० श्री दिघ
६६.	मा० श्री दिने
६७.	मा० श्री दिने
६८.	मा० श्री दिप
६९.	मा० श्री दिप

सि.नं.	माननीय सदस्यहरुको नाम, थर	दस्तखत
१२४.	मा० श्री मोहन प्रसाद वराल	
१२५.	मा० श्री यज्ञ राज सुनुवार	
१२६.	मा० श्री रत्न देवी गुरुङ	
१२७.	मा० श्री रबनी चौधरी	
१२८.	मा० श्री रमेश कुमार लामा	
१२९.	मा० श्री रमेश प्रसाद कुर्मी	
१३०.	मा० श्री रविन्द्र प्रताप शाह	
१३१.	मा० श्री रविन कोइराला	
१३२.	मा० श्री राजीव विक्रम शाह	
१३३.	मा० श्री राजु खनाल	
१३४.	मा० श्री राजेन्द्र कुमार के.सी.	
१३५.	मा० श्री राज्यलक्ष्मी श्रेष्ठ (नुवाकोट)	
१३६.	मा० श्री राधाकृष्ण कडेल	
१३७.	मा० श्री राधिका तामाङ	
१३८.	मा० श्री राधे चन्द्र यादव	
१३९.	मा० श्री रामअयोध्या प्रसाद यादव	
१४०.	मा० श्री राम अवतार पासमान	
१४१.	मा० श्री रामकृष्ण घिमिरे	
१४२.	मा० श्री राम कुमार भट्टराई	
१४३.	मा० श्री राम चन्द्र चौधरी	
१४४.	मा० श्री रामचन्द्र साह तेली	
१४५.	मा० श्री राम वीर मानन्धर	
१४६.	मा० श्री राम हरि सुवेदी	
१४७.	मा० श्री राम हरी खतिवडा	
१४८.	मा० श्री रामेश्वर फुयाल	
१४९.	मा० श्री रेशम बहादुर बानिया	
१५०.	मा० श्री रेशम बहादुर लामा	

वैठक संख्या: १३

सि.नं.	म
१५१.	मा० श्री रंजि
१५२.	मा० श्री लक्ष्
१५३.	मा० श्री लक्ष्
१५४.	मा० श्री ला
१५५.	मा० श्री ला
१५६.	मा० श्री ला
१५७.	मा० श्री लि
१५८.	मा० श्री ली
१५९.	मा० श्री ववि
१६०.	मा० श्री विव
१६१.	मा० श्री विव
१६२.	मा० श्री विन
१६३.	मा० श्री विन
१६४.	मा० श्री विष
१६५.	मा० श्री वुडि
१६६.	मा० श्री शम
१६७.	मा० श्री शय
१६८.	मा० श्री श्य
१६९.	मा० श्री श्य
१७०.	मा० श्री सर
१७१.	मा० श्री सवि
१७२.	मा० श्री सि
१७३.	मा० श्री सि
१७४.	मा० श्री सि
१७५.	मा० श्री सि
१७६.	मा० श्री सी
१७७.	मा० श्री सुज

१७८ - मा - वि

- (ख) प्रत्येक जिल्लामा सार्वजनिक सङ्कलन गर्नु,
- (ग) विभिन्न माध्यमबाट संविधानसभाको राय सुझाव वा प्रतिक्रिया संविधानको विधेयकको वा प्रतिक्रियाको सङ्कलन गर्नु ।

३. सुझाव सङ्कलन कार्यविधि

यस कार्ययोजना अनुसार नेपाली नागरिकहरूबाट सभामा पेश गरिनेछ । यसको

- (क) संविधानसभाका सम्पूर्ण पुगेर जनताको राय जिल्लास्थित आम नागरिक उपस्थितिमा सार्वजनिक विधेयकको मस्यौदामा औपचारिक रूपमा आम मौन धारण गरी प्रारम्भिक स्वदेश र विदेशमा रहेका वा प्रतिक्रिया प्राप्त गर्न जारी गरिनेछ ।
- (ख) समितिबाट निर्धारण गरिएका फ्याक्स र पोस्ट बक्सहरूबाट सुझाव सङ्कलन गरी जारी गरिनेछ ।
- (ग) समितिबाट तयार गरिएका नेपाल सरकारबाट सहयोगः सन्दर्भमा संविधानसभाका सदस्य सम्बन्धित जिल्ला र निर्वाचन क्षेत्र जनशक्ति र अन्य आवश्यक स

४.

५. कार्ययोजनाः लक्ष्य, उद्देश्य

2

संविधानसभा
नागरिक सम्बन्ध तथा संविधान सुझाव समिति

संविधानको विधेयकको पहिलो मस्यौदा प्रचार प्रसार र सो बारे नेपाली नागरिकको
राय सुझाव सङ्कलन कार्ययोजना, २०७२
२०७२ असार २४- साउन ७

(क) संविधानको विधेयकको पहिलो मस्यौदा प्रकाशन एवं व्यापक रूपमा प्रचार प्रसार गर्ने ।

क्र.स.	मुख्य क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय	सरोकारवाला	समयवधि	सम्पादन सूचक
१	संविधानको विधेयकको पहिलो मस्यौदा राजपत्रमा प्रकाशन गर्ने ।	संविधान सभा	मुद्रण विभाग	असार २३ गते	पाँच हजार प्रति तयार भइसकेको ।
२	संविधानसभाका सम्माननीय अध्यक्षज्यूबाट सुझाव सङ्कलन कार्यको राष्ट्रिय अभियानमा सहयोगात्मक भूमिका निर्वाह गरी सुझाव दिनका लागि नेपाली दाजुभाई तथा दिदीबहिनीका नाममा विभिन्न सञ्चार माध्यमबाट सार्वजनिक अपिल गर्ने ।	व्यवस्थापन संविधानसभा सचिवालय	विभिन्न सञ्चार माध्यम	असार २४ गते	सार्वजनिक अपिल जारी गरिने ।
३	गोरखापत्र राष्ट्रिय दैनिकमा संविधानको विधेयकको पहिलो मस्यौदाको पूर्ण अंश प्रकाशित गर्ने । संविधानको विधेयकको पहिलो मस्यौदा पुस्तकको रूपमा प्रकाशन र वितरण गर्ने ।	संविधानसभा सचिवालय	गोरखापत्र संस्थान जनक शिक्षा सामग्री केन्द्र	असार २५ गते निरन्तर	- असार २५ गतेको गोरखापत्र राष्ट्रिय दैनिकमा मस्यौदाको पूर्ण अंश प्रकाशित हुने । - वढीमा दुई लाख प्रति संविधानको मस्यौदा पुस्तिका छपाई हुने । ७५ जिल्ला र २४० निर्वाचन क्षेत्रमा वितरण गरिने ।
४	संविधानको विधेयकको पहिलो मस्यौदा पुस्तिका, विशेषता र कार्ययोजना एवं अन्य आवश्यक सामग्री सहित ७५ जिल्लाका २४० निर्वाचन क्षेत्रमा कर्मचारी खटाउने ।	संविधानसभा सचिवालय	-	असार २५ गते देखि निरन्तर	प्रत्येक जिल्ला र निर्वाचन क्षेत्रमा सञ्चालन हुने कार्यक्रमका सम्बन्धमा जिल्लास्थित प्रमुख जिल्ला अधिकारीसँगको समन्वय र सहकार्यमा जिविस, नगरपालिका र गाविसमा मस्यौदाहरू उपलब्ध गराइने र सुझाव सङ्कलनको कार्यक्रम व्यवस्थापन गर्ने ।

५५५५

२/१०

क्र.स.	मुख्य क्रियाकलाप
१२	संविधानसभाका सदस्यहरु कार्यविभाजन अनुसारको ७५ जिल्लाका २४० निर्वाचन क्षेत्रमा गई सार्वजनिक सुनुवाइ लगायतका कार्यक्रम आयोजना गरी मस्यौदामा जनताको रायसुझाव प्रतिक्रिया सङ्कलन गर्ने । रायसुझाव सङ्कलन कार्यक्रममा देहायको भन्ने जनता समक्ष राख्ने: " विगतमा तपाईंहरुबाट राय सुझावको आधारमा तयार गरिएको संविधान पहिलो मस्यौदाका सम्बन्धमा यहाँहरुको सुझाव के कस्तो रहेको छ प्रस्तुत गर्नु हुन "
१३	साउन ४ र ५ गते ७५ जिल्लाका २४० निर्वाचन क्षेत्रमा गरिएको सुझाव सङ्कलन कार्यक्रममा जसमा प्राप्त भएका रायसुझाव वा प्रतिक्रियाहरु प्रारम्भिक प्रतिवेदन फ्याक्स वा इमेल टेलिफोनबाट समितिमा उपलब्ध गराउने ।
१४	संविधानसभाका सदस्यहरु र संलग्न कर्मचारी जिल्लाका २४० निर्वाचन क्षेत्रबाट सुझाव सङ्कलन कार्य सम्पन्न गरी काठमाडौं फिर्ता उपसमितिको अन्तिम प्रतिवेदन लेखन कार्य प्राप्ति गर्ने ।
१५	प्रत्येक उपसमितिबाट कार्यक्रम आयोजना गरी अन्य जुनसुकै माध्यमबाट सङ्कलन गर्ने सुझावहरुका आधारमा समितिमा अन्तिम प्रतिवेदन बुझाउने ।
१६	समिति वा संविधानसभा सचिवालयमा सोझै जुनसुकै माध्यमबाट प्राप्त भएका सुझावहरु

(Handwritten signature)

क्र.स.	मुख्य क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय	सरोकारवाला	समयावधि	सम्पादन सूचक
	एकिकृत गरी अध्ययन, विश्लेषण र अभिलेखीकरण गर्ने ।	मस्यौदा उपसमिति/ सचिवालय			- जनताबाट प्राप्त भएका राय सुझाव वा प्रतिक्रिया लिपिबद्ध वा अडियो रेकर्डिङका रूपमा रहने । - त्यस्तो अभिलेखको व्यवस्थापन र विश्लेषण हुने ।

(ग) मस्यौदामा जनताको राय सुझाव एवं प्रतिक्रिया सम्बन्धी प्रतिवेदन तयार गरी संविधान सभामा पेश गर्ने ।

क्र.स.	मुख्य क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय	सरोकारवाला	समयावधि	सम्पादन सूचक
१७	समितिमा प्राप्त भएका प्रत्येक सुझाव सङ्कलन उपसमितिको प्रतिवेदन, सोझै प्राप्त सुझावहरू, संविधानसभा सचिवालयको वेबसाइट, ई-मेल वा टोल फ्रि नं., टेलिफोन वा अन्य जुनसुकै माध्यमबाट प्राप्त भएका सुझावहरूको अभिलेख राख्ने र उक्त अभिलेखको व्यवस्थापन गर्ने ।	समिति/ विदेशमा बसोबास गरेका नेपाली नागरिकहरूको सुझाव सङ्कलन उपसमिति/ सचिवालय	-	निरन्तर	जनताका रायसुझाव वा प्रतिक्रियाहरू सङ्कलन गरी अभिलेख व्यवस्थापन गरिने ।
१८	समितिमा प्राप्त भएका रायसुझाव एवं उपसमितिहरूका प्रतिवेदनहरूको विश्लेषण गरी सहमति भएका र नभएका विषयहरू छुट्याउने ।	समिति/ सचिवालय	यस कार्य आवश्यकता अनुसार विज्ञको सहयोग लिन सकिने ।	साउन ७ गते	- मस्यौदामा स्वदेश र विदेशमा रहेका नेपाली नागरिकबाट प्राप्त भएका रायसुझाव एवं प्रतिक्रियाहरू अध्ययन र विश्लेषण हुने । - जनताबाट लिखित एवं मौखिक रूपमा प्राप्त भएका सुझावहरूलाई सहमति र असहमति/विवादित विषयहरू लिपिबद्ध गरिने ।
१९	संविधानको विधेयकको पहिलो मस्यौदामा जनताको रायसुझाव एवं प्रतिक्रिया सम्बन्धी प्रतिवेदन तयार गर्ने उक्त प्रतिवेदन समितिमा छलफल एवं पारित गरी संविधानसभाका अध्यक्षज्यू समक्ष पेश गर्ने ।	समिति	-	साउन ७ गते	जनताको रायसुझाव वा प्रतिक्रिया सम्बन्धमा समितिको प्रतिवेदन तयार भई संविधान सभामा पेश गरिने ।

६. विशेष व्यवस्था: कार्ययोजनामा उल्लिखित मिति र समयमा जनताको राय सुझाव सङ्कलन सम्बन्धी कार्यक्रम र व्यवस्थापन सम्बन्धमा मौशमि प्रतिकूलता वा अन्य कुनै कारणले निर्धारित कार्य सम्पन्न हुन नसकेमा सो कारणले संविधानको विधेयकको पहिलो मस्यौदा उपर संविधानसभा नियमावली, २०७० बमोजिमको आवश्यक प्रकृया अगाडि बढाउन बाधा पर्ने छैन ।
७. धन्यवाद ज्ञापन: संविधानको विधेयकको पहिलो मस्यौदामा सुझाव सङ्कलनको महान कार्य सम्पन्न भएपछि यस कार्यमा सहभागी भई व्यक्तिगत, सामूहिक वा संस्थागत रूपमा लिखित, मौखिक, विद्युतिय वा जुनसुकै माध्यमबाट रायसुझाव दिनु हुने स्वेच्छा वा विदेशमा रहेका नेपाली नागरिकहरु र यस राष्ट्रिय अभियानमा सहयोग पुर्‍याउने सञ्चार माध्यम लगायत सबैलाई समितिको भनाई राखेर धन्यवाद दिन आवश्यक व्यवस्था मिलाइने छ ।

२/१५

५/१५

સમ્માનનીય અધ્યક્ષ શ્રી સુવાસ ચન્દ્ર

જિલ્લા	માનનીય સદસ્ય
તાપ્લેજુઝ	મા૦ શ્રી ભુપેન્દ્ર
	મા૦ શ્રી સૂર્યમ
	મા૦ શ્રી ઓડે
	મા૦ શ્રી ડમ્બ
	મા૦ શ્રી મિને
	શા. અ. શ્રી સંજ
	ક. અપરેટર શ્રી
પાંચથર	મા૦ શ્રી ગણેશ
	મા૦ શ્રી શ્રી પ
	મા૦ શ્રી વવિન
	મા૦ શ્રી ભીષ્મ
	મા૦ શ્રી અહન
	પ્રા. અ. શ્રી રવિન
	ક. અપરેટર શ્રી
ઇલામ	મા૦ શ્રી ભલ
	મા૦ શ્રી લિલા
	મા૦ શ્રી નાગે
	મા૦ શ્રી મન
	મા૦ શ્રી સુર્ય
	મા૦ શ્રી કુલ
	મા૦ શ્રી સુજ
	મા૦ શ્રી કેશ
	શા. અ. શ્રી અધિ
	ના. સુ. ટા. શ્રી સ
ઝાપા	મા૦ શ્રી રવિન
	મા૦ શ્રી ઉષા
	મા૦ શ્રી નરેન્
	મા૦ શ્રી સુધિ
	મા૦ શ્રી જીવ

3/4

जिल्ला	माननीय सदस्यहरु र स
	शा. अ. श्री गोपालनाथ
	ना. सु. श्री रामप्रसाद आ
भोजपुर	मा० श्री कृपासुर शेर्पा
	मा० श्री जयन्ती देवी
	मा० श्री ज्ञानेन्द्र बहादुर
	मा० श्री शेरधन राई
	मा० श्री मीन बहादुर
	शाखा अधिकृत हिमालच
	क. अ. श्री विनोद माली
धनकुटा	मा० श्री टिका राम चे
	मा० श्री धन माया बि
	मा० श्री मनोहर नाराय
	मा० श्री महिन लिम्बु
	मा० श्री सुनिल बहादुर
	मा० श्री उदय नेपाली
	मा० श्री अन्नजना ताम्ल
	कानून अधिकृत श्री राजे
	ना. मा. स. श्री केशव बह
मोरङ	मा० श्री ऋषिकेश पोख
	मा० श्री सुजाता कोईर
	मा० श्री चण्डि प्रसाद
	मा० श्री दिलिप खवास
	मा० श्री रत्न देवी गुरु
	मा० श्री शिव कुमार म
	मा० श्री गङ्गादेवी डाँगी
	मा० श्री पुष्कर आचार्य
	मा० श्री पतमान धिमा
	मा० श्री अमृत कुमार
	मा० श्री मिना देवी या
	मा० श्री महेश आचार्य
	मा० श्री भोटनी देवी
	मा० डा० शेखर कोईर
	मा० श्री कविता कुमार
	मा० श्री राजलक्ष्मी गो

२१५

जिल्हा	माननीय सदस्य
ओखलढुंगा	मा० श्री यज्ञ रा
	मा० श्री शकुन्त
	मा० श्री सुरेन्द्र
	मा० श्री हर्क व
	मा० श्री राम ह
	शाखा अधिकृत श्री
	ना.सु. श्री सुविर
उदयपुर	मा० डा० नाराय
	मा० श्री अशोक
	मा० श्री मंजु व
	मा० श्री शान्ती
	मा० श्री भेष क
	मा० श्री नाराय
	शा.अ. श्री नेत्रप्र
सप्तरी	मेकानिक्स श्री त्रि
	मा० श्री मानपु
	मा० श्री सत्य
	मा० श्री लक्ष्मी
	मा० श्री अशोक
	मा० श्री जितेन्द्र
	मा० श्री रंजित
	मा० श्री उमेश
	मा० श्री मिथिल
	मा० श्री सकल
	मा० श्री रंजु क
	मा० श्री तारा
	मा० श्री रमणी
	मा० श्री तेजु ल
	मा० श्री सुरेन्द्र
सिराहा	कानून अधिकृत
	ना.सु. श्री नाराय
	मा० श्री पद्म
	मा० श्री अजय
	मा० श्री निर्जल

2/12

जिल्ला	माननीय सदस्यहरु र स
	मा० श्री चन्द्र महर्जन
	मा० श्री सिद्धी लाल रि
	मा० श्री भास्कर भद्रा
	मा० श्री मदन बहादुर
	मा० श्री जयन्त चन्द
	मा० श्री विराज विष्ट
	मा० श्री भरत मोहन
	उपसचिव श्री शान्ता अ
	ना.सु. श्री चिरञ्जीवी ज
काभ्रेपलाञ्चोक	मा० श्री तिर्थ बहादुर
	मा० श्री राम हरि सुवे
	मा० श्री रेशम बहादुर
	मा० श्री कन्वन चन्द्र
	मा० डा० आरजु राणा
	मा० श्री विदुर प्रसाद
	मा० श्री कमला दोड
	उपसचिव श्री घनिन्द्रराज
सिन्धुपाल्चोक	खरिदार श्री उर्मिला निरं
	मा० श्री मोहन बहादुर
	मा० श्री अग्नी प्रसाद
	मा० श्री शेर बहादुर त
	मा० श्री रमेश कुमार
	उपसचिव श्री हिराकार्ज
मकवानपुर	खरिदार रामेश्वर कार्की
	मा० श्री इन्द्र बहादुर
	मा० श्री गणेश थापा
	मा० श्री सुभास चन्द्र
	मा० श्री राम नारायण
	मा० श्री अनन्त प्रसाद
	मा० श्री कमल थापा
	मा० श्री राजाराम स्या
	मा० श्री महालक्ष्मी उ
	क.अ श्री कमला शाक्य
	खरिदार श्री रस्मी धिमा

2

जिल्ला	माननीय सदस्य
पर्सा	मा० श्री राज
	मा० श्री सुरेन्द्र
	मा० श्री नागेन्द्र
	मा० श्री श्याम
	मा० श्री रामच
	मा० श्री जय
	मा० श्री फुलभ
	मा० श्री लक्ष्म
	कानून अधिकृत
	व.स. श्री निधिव
चितवन	मा० श्री सुरेन्द्र
	मा० श्री शेष
	मा० श्री काशी
	मा० श्री सावि
	मा० श्री कृष्ण
	मा० श्री गीता
	मा० श्री रामक
	मा० श्री शिव
	नगरकोटी
	मा० श्री अञ्ज
	मा० श्री विष्णु
	मा० श्री सन्त
	मा० श्री बिक्रम
	मा० श्री उमेश
	उपसचिव श्री मु
	खरिदार श्री नवि
गोरखा	मा० श्री केशव
	मा० डा० बाबु
	मा० श्री हितर
	मा० श्री एक
	मा० श्री छम
	मा० श्री चिन
	कानून अधिकृत
	ना.सु. श्री राम

जिल्ला	माननीय सदस्यहरु र स
	मा० श्री धनराज गुरुङ्ग
	मा० श्री अमृत कुमार
	शा. अ. श्री केशव अया
	खरिदार श्री अमरबहादुर
मुगु	मा० श्री मोहन बानिय
	मा० श्री हरिलाल ज्ञवा
	शा. अ. श्री रेखा उपाध्या
	ना. सु. श्री सरस्वती मर
जुम्ला	मा० श्री ललित जंग
	मा० श्री गोमा कुवर
	मा० श्री डिल्ली प्रसाद
	मा० श्री बल बहादुर
	मा० श्री श्याम कुमार
	उपसचिव श्री आनन्द प्र
	ना. सु. श्री राजु भट्टराई
कालिकोट	मा० श्री महेन्द्र बहादुर
	मा० श्री अनुराधा थाप
	मा० श्री शिव लाल थ
	मा० श्री कमला पन्त
	मा० श्री तुलाराज विष्
	कानून अधिकृत श्री वीरे
	खरिदार श्री जगदिश रेग्
हुम्ला	मा० श्री जीवन बहादुर
	मा० श्री राम चन्द्र पो
	मा० श्री पशुपति चौल
	मा० श्री प्रतिक्षा तिवा
	मा० श्री रीता शाही
	शाखा अधिकृत श्री उदय
	क. अ. श्री डम्बर बहादुर
जाजरकोट	मा० श्री शक्ति बहादुर
	मा० श्री रिता रावल
	मा० श्री राजीव विक्रम
	शा. अ. श्री पुष्पप्रकाश स
	ना. सु. श्री दामोदर ज्ञवा

2/1

जिल्ला	माननीय सदस्यहरू
	मा० श्री संजय
	मा० श्री लिला
	मा० श्री गोपाल
	मा० श्री सन्त
	मा० श्री मान
	शा. अ. श्री कान्छ
	क. अपरेटर श्री प्र
बाजुरा	मा० श्री कर्ण
	मा० श्री कर्ण
	मा० श्री बर्दी
	मा० श्री बसुन्ध
	क. अ. श्री विमल
	खरिदार श्री वाम
अछाम	मा० श्री भीम
	मा० श्री जानक
	मा० श्री भरत
	मु. अ. श्री बाबुरा
	प्रा. स. श्री दिपेन्द्र
बझाङ्ग	मा० श्री मान
	मा० श्री अफित
	मा० श्री चन्द्रा
	मा० श्री जनक
	मा० श्री लाल
	शा. अ. श्री शिव
	टे. स. श्री सुरेन्द्र
डोटी	मा० श्री विर
	मा० श्री निशा
	मा० श्री कल्प
	मा० श्री गौरी
	मा० श्री भरत
	मा० श्री प्रेम
	शा. अ. श्री चन्द्र
	सि. प्रे. टे. श्री गम
कैलाली	मा० श्री जनक

क्र.सं.	पद
१.	कम्प्यूटर अधि
२.	क.अपरेटर
३.	क.अपरेटर
४.	क.अपरेटर
५.	क.अपरेटर
६.	क.अपरेटर
७.	क.अपरेटर

क्र.स.	पद
१.	मुद्रण अधिकृत
२.	सिनियर प्रेस टेक्निस
३.	सिनियर प्रेस टेक्निस
४.	सिनियर प्रेस टेक्निस
५.	सिनियर प्रेस टेक्निस
६.	प्रेस टेक्निसीयन
७.	प्रेस टेक्निसीयन
८.	कार्यालय सहयोगी

क्र.स.	पद
१.	मुद्रण अधिकृत
२.	मुद्रण अधिकृत
३.	सिनियर प्रेस टेक्निस

क्र.स.	पद
४.	उपसचिव
५.	ओभरसियर
६.	प्राविधिक सहायक